

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Promlčení, náhrada škody a nároky poškozených podle NOZ

Bc. Shahin Monschizadeh Tehrany

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Shahin MONSCHIZADEH TEHRANY**
Osobní číslo: **R17M0201P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Promlčení, náhrada škody a nároky poškozených podle NOZ**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Historický vývoj náhrady škod
3. Zákonná úprava k náhradě škody poškozeným
4. Oprávněné nároky poškozených
5. Uplatnění práv poškozených a vztah k promlčení
6. Stanovení náhrady škody
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

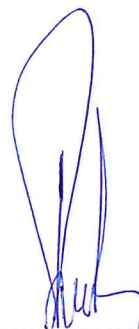
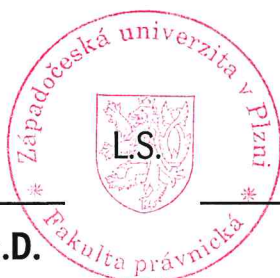
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Milan Hradec, Dr.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Promlčení, náhrada škody a nároky poškozených podle NOZ“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, a to způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne

.....
Bc. Shahin Monschizadeh Tehrany

Poděkování

Rád bych na tomto místě předně poděkoval vedoucímu své práce Mgr. Milanu Hradci, Dr., za jeho neochvějnou ochotu, vstřícný přístup, cenné rady a čas, který mi věnoval.

Poděkování rovněž patří mé snoubence Lence Holasové, která po dobu sepisování této diplomové práce prakticky zachovávala mé základní životní funkce.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADY ŠKOD	2
3. ZÁKONNÁ ÚPRAVA K NÁHRADĚ ŠKODY POŠKOZENÝM	9
3.1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA ZÁKONNÉ ÚPRAVY	10
4. OPRAVNĚNÉ NÁROKY POŠKOZENÝCH.....	12
4.1. ZÁSADY DO VLASTNICKÉHO PRÁVA JAKO OBČANSKOPRÁVNÍ DELIKT	12
4.2. PŘEDPOKLADY VZNIKU ODPOVĚDNOSTI ZA NÁHRADU ŠKODY NA VLASTNICKÝCH PRÁVECH.....	14
4.3. ÚJMA	16
4.3.1. Majetková újma	17
4.3.2. Nemajetková újma.....	23
4.4. PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ.....	26
4.4.1. Jednání	27
4.5. PŘÍČINNÁ SOUVISLOST	30
4.5.1. Pojem příčinné souvislosti a teoretická východiska	30
4.5.2. Posuzování příčinné souvislosti.....	33
4.6. ZAVINĚNÍ	35
4.6.1. Subjektivní odpovědnost	37
4.7. NÁROKY POŠKOZENÝCH A ZPŮSOB NÁHRADY ŠKODY NA VLASTNICKÝCH PRÁVECH.....	41
4.7.1. Náhrada škody	41
4.7.2. Náhrada nemajetkové újmy jako možného důsledku zásahu do vlastnických práv.....	47
5. UPLATNĚNÍ PRÁV POŠKOZENÝCH A VZTAH K PROMLČENÍ	50
5.1. UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY MIMO OBČANSKÉ SOUDNÍ ŘÍZENÍ	50
5.2. UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY V RÁMCI OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ	51
5.3. PROMLČENÍ A JEHO VZTAH UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY	55
6. STANOVENÍ NÁHRADY ŠKODY	62
7. ZÁVĚR.....	66
RESUMÉ V ČESKÉM JAZYCE	68
RESUMÉ V ANGLICKÉM JAZYCE.....	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
ČESKÉ A ZAHRANIČNÍ MONOGRAFIE.....	70
STANOVISKA	71

PRÁVNÍ PŘEDPISY	71
JUDIKATURA.....	72
INTERNETOVÉ ZDROJE	73

1. ÚVOD

Po celé dějiny bylo lidstvo nuceno vypořádat se se situacemi, kdy kvůli vnějšímu zásahu došlo ke vzniku určité újmy. Z této skutečně široké množiny zásahů se pak vyčleňují ty případy, kdy újmu způsobilo neoprávněné jednání jiné osoby. Z povahy práva jako regulativu společenských vztahů pak osobě, které byla újma způsobena, náleží určitá práva. Právní řád České republiky reguluje tuto problematiku primárně v rámci občanského zákoníku, který právo na náhradu újmy pojímá z více hledisek. Klíčovou roli přitom hraje úprava náhrady škody z hlediska závazků z deliktů.

Občanskoprávní delikt ní odpovědnost je však sama o sobě stále natolik širokým tématem, že nejenom v rámci české odborné literatury, ale i té zahraniční vydají specializované monografie na stovky, až tisíce stran textu. Předložená práce se tak zaměří na jednu z generálních skutkových podstat upravených v občanském zákoníku, z nichž je vyvozována odpovědnost na náhradu škody. Jedná se o obecnou skutkovou podstatu postihující porušení absolutních práv poškozeného, pokud nelze povinnost nahradit újmu dovést z některé ze speciálních skutkových podstat občanského zákoníku. Z výčtu absolutních práv se práce zaměří na újmu na věci, jakožto porušení práva vlastnického.

Cílem předložené práce tak bude sledovat jakousi pomyslnou časovou osu, která počíná analýzou, zda vůbec vznikl nárok na náhradu škody, nebo jinými slovy, zda pro takový nárok byly splněny předpoklady. Dalším krokem na této časové ose bude způsob uplatnění takovýchto práv k náhradě škody. Zde je cílem práce shrnout, jakým způsobem má k uplatnění dojít, a to i s ohledem na institut promlčení, jenž významně limituje možnosti domožení se náhrady. Završením celého procesu pak bude popis metod stanovení rozsahu škody a s tím související řešení problematiky výše náhrady.

Kromě shora uvedeného stěžejního cíle práce rovněž uvede historický kontext této rozsáhlé a komplikované, avšak zároveň i velice zajímavé a praktické části Českého právního řádu, která se dřív či později může dotknout každého.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADY ŠKOD

Vnímání pojmu škody a způsobů, jak se domoci její náhrady, se v průběhu doby značně měnilo. Současné pojetí škody, jako (velice obecně řečeno) zmenšení hodnoty majetku poškozeného v důsledku protiprávního jednání škůdce, a její náhrady, kterého se za splnění přesně stanovených podmínek může domoci v zásadě kdokoli, se tak velice odlišuje od nejstarších způsobů náhledu na tuto velice komplikovanou problematiku. V počátcích států se uplatňovalo zejména právo silnějšího, tedy právo svépomoci, nutné obrany a právo vést soukromou válku za účelem zjednání si vlastního práva. Podstatnou roli přitom hrála míra moci a síly státu. Platilo, že čím je stát silnější, tím více bylo potlačováno právo svépomoci.

Pro nejranější období bylo typické, že se vycházelo z obyčejového práva, přičemž docházelo k prolínání práva soukromého a veřejného, jak ho dnes známe. Důsledkem uvedeného prolínání pak s ohledem na náhradu škody bylo, že se nehradila jen škoda sama, ale i nemajetková újma a újma vzniklá porušením právního míru společnosti.

Uvedené prolínání bylo odklonem od římské právní tradice, ke které se právo v pozdějších dobách pomalu začalo vracet. Pro římské právo byla charakteristická typizace skutkových základů. Obligace z protiprávních činů byly dle římského práva děleny na tzv. *crimina*, jež ohrožovaly zájmy celé společnosti, a na tzv. *delicta*, které představovaly útok na zájmy soukromých osob. *Delicta* a z nich vyplývající důsledky pak byly řazeny do práva majetkového, jež spadalo do práva soukromého. Z *delict* vyplývaly pouze nároky na náhradu škody, za které škůdce ručil svým majetkem.

Ne každé takové porušení majetkové sféry zakládalo nárok na náhradu škody. Muselo se jednat o zásah určitého typu provedený určitou osobou na určitých statcích. Z takových *delict*, které odpovídali dnešnímu pojetí odpovědnosti za škodu na vlastnických právech lze uvést tzv. *damnum iniuria datum* neboli poškození či zničení cizí věci. Římské právo rovněž dělilo škodu na škodu skutečnou (*damnum emergens*) a ušlý zisk (*lucrum cessans*). Nosným principem římskoprávního pojetí odpovědnostních vztahů z *delict* bylo, že škodu nesl vlastník věci, nebyla-li zaviněným porušením povinnosti jiné osoby.

Římským právem pak byly stanoveny některé předpoklady vzniku nároku na náhradu škody, mezi které patří například předpoklad příčinné souvislosti a zavinění.¹

S ohledem na institut promlčení je rovněž třeba ohlédnout se zpět na římské právo, které jej však ve své klasické době neznalo. Promlčení bylo zavedeno až konstitucí císaře Theodosia II. roku 424, přičemž promlčecí lhůta činila třicet let. V některých případech však byla podle císaře Justiniána prodloužena až na čtyřicet let a dle některých konstitucí až na sto let.

Již v římském právu neslo promlčení svůj definiční prvek, podle kterého promlčením nezanikalo samotné subjektivní právo, ale pouze bylo zeslabeno tak, že pozbylo své žalovatelnosti. Promlčení založilo možnost uplatnit námitku žalovaného. Soudce sám z vlastní iniciativy promlčení nijak nezkoumal.

V případě absolutních práv počínala promlčecí lhůta běžet od jejich porušení. Relativní práva, jež vyžadovala opominutí určitého jednání se stejně jako u shora uvedeného případu promlčovala od okamžiku jejich porušení. Práva k určitému pozitivnímu plnění se pak promlčovala od splatnosti závazku a pokud splatnost nebyla stanovena, promlčovala se od vzniku dané obligace.²

První z velkých právních kodifikací na území českého státu představovala Práva městská království českého Markrabství moravského Pavla Kristiána z Koldína (dále jen „Koldínův zákoník“) z konce 16. století. Tento zákoník se přitom podstatně opíral o římské právo, kde se k němu hlásí hned v prvním článku části o náhradě škody.

Škodou se podle této kodifikace rozumělo zmenšení, porušení nebo zohyzdění věci. Uvedená věc však musela poškozenému náležet, a to buď tak že byla jeho vlastní, byla to věc dědičná, anebo mu náležela jiným stanoveným způsobem. Škoda způsobená na statcích a na věcech obecně byla posuzována podle jejího rozsahu a podstatný faktor rovněž hrál úmysl škodu způsobit a další okolnosti jako třeba účastněné osoby, čas a místo, pokud tyto souvisely se vznikem větší

¹ PELIKÁN, Martin in SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8, s. 55 – 56.

² WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 17.

škody. Podle okolností pak mohla být poškozenému přiznána i větší náhrada než pouze hodnota úbytku na majetku.

Koldínův zákoník byl s ohledem na problematiku náhrady škody poměrně propracovaný, což bylo zejména díky bohatému odkazu římského práva, na kterém – jak už bylo uvedeno – stavěl.

Na řadu institutů Koldínova zákoníku následně navazoval Všeobecný občanský zákoník z roku 1811(dále jen „ABGB“), jenž byl vyhlášen jako císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud. a představoval první opravdu komplexní úpravu občanského práva na území českého státu. Náhrada škody byla v ABGB upravena v ustanoveních § 1293 až § 1341, jež byly obsaženy v díle druhém, hlavě třinácté. Uvedená hlava ABGB byla uvozena titulem „O právu na náhradu škody a na zadostiučinění“.

Pojetí škody bylo uvedeno v prvním ustanovení této hlavy, a to tak, že se škodou nazývá „každá újma, která byla někomu učiněna na jmění, právech anebo jeho osobě“. Od uvedené definice škody pak byl ve druhé větě ustanovení odlišován ušlý zisk, „jež může někdo očekávati podle obyčejného běhu věcí“.³ Úprava dle ABGB vycházela obecně ze zásady, že pokud došlo k újmě na majetku, byla náhrada majetková, pokud však vznikla újma nemajetková, byla náhrada osobní povahy (hmotné zadostiučinění však bylo předpokládáno například u bolestného). Škodou na jmění pak nebylo pojímáno pouze jako zmenšení aktiv, ale i rozmnožení pasiv poškozeného.

Vznik škody byl ABGB pojat tak, že k ní mohlo dojít protiprávním jednáním, opominutím, nebo náhodou. Protiprávní poškození přitom mohlo nastat buď tzv. samovolně, či mimovolně. Samovolné poškození spočívalo v zaviněném způsobení škody, které mělo buď formu zlého úmyslu, nebo formu nedopatření. Ke vzniku škody zlým úmyslem bylo potřeba, aby škoda vznikla vědomě a s vůlí. V případě nedopatření muselo ke škodě dojít zaviněnou nevědomostí nebo nedostatkem náležité pozornosti či péče.⁴ ABGB vycházel ze zásady, že měla být hrazena škoda způsobená zaviněním.⁵ Nezaviněná škoda byla hrazena pouze výjimečně. V případě, kdy nastaly pochybnosti o zavinění, vycházel ABGB

³ Srov. ustanovení § 1293 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁴ Srov. ustanovení § 1294 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁵ Srov. ustanovení § 1295 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

z vyvratitelné právní domněnky o nezavinění.⁶ Zavinění tedy bylo potřeba vždy prokázat. Platila však zároveň domněnka, podle které každý používající rozum je schopný takové péče a pozornosti, jaké se používá při obyčejných schopnostech. Tato domněnka pak je rozvedena tak, že kdo tohoto stupně péče či pozornosti opomine při jednáních, jimiž nastává zkrácení práv jiného, je vinen nedopatřením⁷, které odpovídá dnešnímu zavinění z nedbalosti.

Náhrada majetkové škody spočívala zásadně v uvedení v předešlý stav. Pokud to však nebylo možné, hradila se škoda úhradou odhadní ceny. Náhrada utrpěné škody se pak označovala jako tzv. odškodnění.^{8 9}

Problematiku promlčení upravoval obecný zákoník občanský společně s vydržením v ustanoveních § 1451 až § 1502, v díle třetím, hlavě čtvrté. Promlčení podle ABGB podléhala až na stanovené výjimky všechna práva proti třetím osobám.¹⁰

Promlčecí doba byla obecně třicetiletá, ABGB však upravoval řadu případů, kdy byla promlčecí doba kratší, zpravidla tříletá.¹¹ K promlčení se tak stejně jako po vzoru římského práva přihlíželo pouze na námitku dotčeného, a nikoli z úřední povinnosti.¹²

ABGB platil v českých zemích až do roku 1950, kdy byl nahrazen zákonem č. 141/1950 Sb. občanský zákoník, známý také jako tzv. střední občanský zákoník. Tento zákon byl výsledkem tzv. právnícké dvouletky, v rámci které došlo mimo jiné například i k přípravě občanského soudního řádu.

Problematika náhrady škody byla ve středním občanském zákoníku upravována značně odlišně. Škoda byla pojímána jako čistě majetkový úbytek

⁶ Srov. ustanovení § 1296 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁷ Srov. ustanovení § 1297 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁸ Srov. ustanovení § 1323 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁹ PELIKÁN, Martin in SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8, s. 56–63.

¹⁰ Srov. ustanovení § 1454 a násl. Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

¹¹ Srov. ustanovení § 1478 a násl. Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

¹² WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 18.

způsobený poškozenému. Náhradu nemajetkové újmy střední občanský zákoník prakticky neřešil.

Ustanovení o náhradě škody byla obsažena v § 337 až § 359, v části čtvrté, hlavně šestnácté nazvané „Závazky k náhradě škody“. Úvodní ustanovení této části pak stanovuje, že „kdo úmyslně nebo z nedbalosti poškodí jiného porušením závazku nebo jiné právní povinnosti, je povinen škodu nahradit.“¹³

Náhrada škody i podle středního občanského zákoníku spočívala především v uvedení v předešlý stav. Pouze pokud to nebylo možné, hradila se škoda v penězích.¹⁴ Novinkou bylo, že se škoda hradila bez ohledu na míru zavinění škůdce.

V případech hodných zvláštního zřetele bylo v dispozici soudu přiměřeně snížit výši náhrady škody. Soud měl přitom přihlídnout k poměru stran, významu škody a její náhrady, osobním vlastnostem škůdce, jakož i povaze a míře zavinění. Snížení ovšem nebylo možné, pokud by ke škodě došlo úmyslně, a nikoli v krajní nouzi.^{15 16}

Promlčení bylo upravováno v ustanoveních § 86 až § 99, v části druhé, hlavně šesté. Obecná promlčecí doba byla tříletá¹⁷ s odchylkami ve zvlášť stanovených případech.¹⁸

Předmět promlčení nebyl ve středním občanském zákoníku nijak zvlášť vyjádřen, zásadně však byla promlčitelná všechna práva vůči třetím osobám, ovšem opět s výjimkou stanovených případů.¹⁹

Střední občanský zákoník byl v roce 1964 nahrazen zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti dne 1. dubna 1964. I nadále zůstalo

¹³ Srov. § 337 zákona č. 141/1950 Sb. občanský zákoník.

¹⁴ Srov. § 354 zákona č. 141/1950 Sb. občanský zákoník.

¹⁵ Srov. § 358 zákona č. 141/1950 Sb. občanský zákoník.

¹⁶ PELIKÁN, Martin in SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. Encyklopedie českých právních dějin. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8, s. 65–66.

¹⁷ Srov. § 90 zákona č. 141/1950 Sb. občanský zákoník.

¹⁸ Srov. § 91 a násl. zákona č. 141/1950 Sb. občanský zákoník

¹⁹ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 22.

zachováno pojetí ze středního občanského zákoníku, podle kterého škoda nezahrnovala nemajetkovou újmu.

Úprava náhrady škody byla obsažena v ustanoveních § 415 až § 450, v části šesté, hlavách první a druhé, a to ustanoveními o prevenčních povinnostech, tedy o povinnostech škodám předcházet a v případě hrozící škody zasáhnout. Uvedená koncepce tak naznačuje akcentaci výchovného charakteru úpravy, která měla navádět k předcházení škodám, a ne pouze ke spoléhání se na přiznání nároku na náhradu.

Koncepce deliktu, tedy situace, kdy byla určitá osoba povinna zásadně hradit určitou škodu, byla upravena v ustanovení § 420. Podle tohoto ustanovení odpovídal za škodu každý, kdo ji způsobil porušením právní povinnosti, přičemž se povinnosti mohl zprostit, pokud prokázal, že škodu nezavinil²⁰. Předpoklad zavinění jako jednoho z předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu přitom nebyl v zákoně výslovně stanoven, a byl tak dovozen výkladem.

Občanský zákoník z roku 1964 v jeho původním znění rovněž stanovoval, že se v rámci náhrady škody hradí jen skutečná škoda, a to uvedením v předešlý stav. I zde pak platilo, že peněžitá náhrada přicházela v úvahu pouze tehdy, kdy uvedení v předešlý stav nebylo dobře možné, nebo to bylo neúčelné. Náhrada jak skutečné škody, tak i ušlého zisku byla možná pouze v případě, kdy nepřiznání další náhrady než skutečné škody odporovalo pravidlům socialistického soužití.²¹

I občanský zákoník z roku 1964 umožňoval přiměřené snížení náhrady škody z důvodů zvláštního zřetele hodných. Takovýto postup však nebylo možno použít v případě, že ke vzniku škody došlo úmyslným jednáním škůdce.²²

Obrat ve způsobu náhrady škody nastal po novele č. 509/1991 Sb., jež nabyla účinnosti dne 1. 1. 1992. Podle této novely škoda zahrnovala vždy i ušlý zisk. Primárním způsobem náhrady škody pak mělo být peněžitá náhrada. Uvedením do předešlého stavu byla škoda nahrazována, požádal-li o to poškozený a pouze pokud to bylo možné a účelné. U škod na věci se vycházelo z její ceny v době poškození.

²⁰ Srov. § 420 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

²¹ Srov. § 442 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

²² Srov. § 450 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

Společně se shora zmíněnou novelou občanského zákoníku z roku 1964 vstoupil v účinnost zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, který mimo jiné upravoval případy náhrady škody z obchodněprávních vztahů. Obecnou úpravou však byla i nadála ta, jež byla obsažena v občanském zákoníku z roku 1964.²³

Promlčení bylo v občanském zákoníku upraveno v ustanoveních § 100 až § 114 v části první, hlavě osmé. Hned v prvním ustanovení bylo stanoveno, že se promlčují všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického a dalších stanovených práv.²⁴

Obecně bylo stanoveno, že je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.²⁵ Uvádí se přitom, že se jedná o okamžik, kdy bylo možno právo uplatnit u soudu nebo u jiného příslušného orgánu, jehož postavení odpovídá postavení soudu.

V případě práva na náhradu škody byla stanovena subjektivní promlčecí doba jednoho roku ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Zákon pak v souvislosti s právem na náhradu škody stanovil objektivní promlčecí dobu tří let, přičemž pokud byla škoda způsobena úmyslně, činila tato doba deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla.^{26 27}

Zásadní obrat v koncepci úpravy náhrady škody pak přinesla dlouho chystaná rekodifikace občanského práva. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník (dále jen „Občanský zákoník“) s účinností od 1. ledna 2014 zrušil nejen občanský zákoník z roku 1964, ale i obchodní zákoník a sjednotil tak opět základní právní úpravu náhrady škody do jednoho zákona.²⁸

²³ PELIKÁN, Martin in SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8, s. 66–70.

²⁴ Srov. § 100 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

²⁵ Srov. § 101 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

²⁶ Srov. § 106 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.

²⁷ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 23–24.

²⁸ PELIKÁN, Martin in SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8, s. 55–70.

3. ZÁKONNÁ ÚPRAVA K NÁHRADĚ ŠKODY POŠKOZENÝM

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, sjednotila se základní soukromoprávní úprava problematiky náhrady škody v Občanském zákoníku. Koncepce náhrady škody a nemajetkové újmy dle důvodové zprávy k pasáži o ustanoveních § 2894 až § 2899 z tradice úpravy ABGB. Oproti ABGB však reflektuje novější vývojové trendy, které jsou dle důvodové zprávy patrné především z návrhu Principů evropského deliktního práva (PETL) vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v roce 2005, z vývoje příslušné partie německého občanského zákoníku (§ 823 a násl. BGB), z obsahu občanského zákoníku Québecu (§ 1457 a násl. CCQ) a z návrhu novely rakouského deliktního práva.²⁹

Co se týče systematického zařazení, nachází se obecná úprava náhrady škody v části čtvrté (pojednávající o relativních majetkových právech), hlavě třetí (vztahující se na závazky z deliktů), dílu prvního, který obsahuje obecně úpravu náhrady majetkové a nemajetkové újmy. Díl první pak v rámci prvního oddílu (§ 2894–2908) stanovuje základní ustanovení, v rámci druhého oddílu (§ 2909–2950) je pak upravena problematika povinnosti nahradit škodu a v třetím oddílu (§ 2951–§ 2971) způsob a rozsah náhrady.

S ohledem na komplexitu problematiky náhrady škody však nelze v žádném případě dovozovat, že je zákonná úprava náhrady škody se všemi předpoklady a důsledky obsažena pouze v uvedených ustanoveních. Zásadní úlohu pro vznik, parametry, uplatnění a další důsledky samozřejmě hraje část první občanského zákoníku, tedy obecná část, a část čtvrtá, hlava první, obsahující všeobecná ustanovení o závazcích.

Jak již bylo zmíněno výše, představuje úprava náhrady škody dle občanského zákoníku obecnou úpravu, kterou však český právní řád v řadě míst modifikuje úpravou zvláštní. Poměrně samostatnou úpravou povinností nahradit škodu je obsažena v zákonu č. 262/2006 Sb. zákoníku práce (§ 248 a násl.).³⁰ Další příklad zvláštní úpravy náhrady škody je například obsažen v zákonu č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím

²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

³⁰ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 11.

nebo nesprávným úředním postupem, který upravuje odpovědnost státu a jiných nositelů veřejné správy za škodu a nemajetkovou újmu.³¹

Z hlediska zaměření předložené práce a předpokladu uplatnění náhrady škody je dále velice významný institut promlčení, jenž je obsažen v části první, hlavě páté, dílu třetího a oddílu prvního občanského zákoníku (§ 609–§ 653).

3.1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA ZÁKONNÉ ÚPRAVY

Jak bylo uvedeno výše, nachází se úprava náhrady škody v části čtvrté, hlavě třetí Občanského zákoníku, označované jako závazky z deliktů. V tomto ohledu je vhodné zařadit vztahy a instituce související s náhradou škody do kontextu právní disciplíny označované jako tzv. deliktní právo. Odborná literatura chápe deliktní právo jako následující konstrukci pojetí.

V širším pojetí je deliktním právem pojem, jenž zahrnuje veškerou mimosmluvní odpovědnost, tedy odpovědnost za škodu, která vznikla buď zaviněným jednáním, nebo jako následek člověkem nezaviněných událostí.

Toto širší pojetí pak zahrnuje deliktní právo v užším pojetí, jež označuje právo nedovolených jednání a odpovědnost za ně. Velice obecně je toto užší pojetí zjednodušováno a zobecňováno jako „to, co zbývá, jestliže z množiny porušení práva odečteme porušení smlouvy a bezdůvodné obohacení“.³² Pro praxi lze nicméně vycházet toho, že toto pojetí stanovuje předpoklady odpovědnosti, o kterých bude pojednáno na pozdějším místě předložené práce.³³

Vedle shora uvedeného užšího pojetí deliktního práva zahrnuje širší pojetí i tzv. právo náhrady škody, které vymezuje následky odpovědnosti za škodu a jež ve svém konečném důsledku tvoří těžiště předložené práce. Právo náhrady škody profiluje funkce deliktního práva jako celku, jelikož stanovuje sankce za způsobení škody.

Bez ohledu na shora uvedené je však třeba upozornit na to, že jakkoli odborná literatura obě uvedená pojetí od sebe odděluje, jedná se pouze o způsob jakési systematizace oboru deliktního práva. Oba uvedená systémy – tedy deliktní

³¹ KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7.

³² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 3.

³³ *Ibidem*, s. 262.

právo v užším smyslu a právo náhrady škody – jsou pomyslné dvě části jednoho celku. Pouze jeden z obou systémů sám o sobě nemá valný smysl, a funkční soustavu tak tvoří pouze ve vzájemné aplikaci, ve vzájemném chápání.³⁴

Pro pokrytí problematiky náhrady škody a nároků poškozených proto bude nezbytné zabývat se právě i předpoklady odpovědnostních vztahů, neboť bez těchto předpokladů nelze rozumně dospět k otázce náhrady jako takové.

³⁴ *Ibidem*, s. 262–263.

4. OPRÁVNĚNÉ NÁROKY POŠKOZENÝCH

Povinnost nahradit způsobenou újmu³⁵ je obecně nepříznivým právním následkem postihujícím škůdce jakožto rušitele primární povinnosti a spočívající ve vzniku závazku, jenž směřuje k nápravě, či obnovení narušeného právního stavu a ve zvláštních případech k poskytnutí zadostiučinění za újmu nemajetkové povahy.

Právě této nové povinnosti napravit újmu odpovídá oprávnění poškozeného, tedy osoby, které bylo porušením primární právní povinnosti způsobena újma, domáhat se splnění oné sekundární právní povinnosti spočívající v nahrazení újmy.

Základním cílem náhrady újmy je obnovení postavení osoby poškozené v jejích statcích. Potom, co došlo k náhradě újmy, by měl být v ideálním případě obnoven původní stav. Poškozená osoba by měla být ve stejné pozici, v jaké se nacházela před tím, než došlo k způsobení újmy, resp. v takové pozici, ve které by se nacházela, kdyby k újmě nedošlo. V takovém smyslu má náhrada újmy význam nápravy postavení poškozené osoby. Mluví se proto v takovém případě o nápravné nebo kompenzační funkci odpovědnosti za újmu.³⁶ Rozsah uplatnění nápravné funkce pak vychází ze základního východiska zákonodárce, jenž platnou úpravou dává právní základ pro nápravu způsobené újmy.³⁷

4.1. ZÁSAH DO VLASTNICKÉHO PRÁVA JAKO OBČANSKOPRÁVNÍ DELIKT

Velice častým důvodem pro vznik nároku na náhradu škody je určitý protiprávní zásah do vlastnictví jiné osoby, jež se, jak bylo uvedeno, v takovém případě označuje pojmem poškozený.

Vlastnictvím se rozumí právo panství nad věcí, na základě kterého může jeho majitel vyloučit jakékoli zásahy do předmětu vlastnictví. Obecně se vlastnictví vztahuje k věcem, a jeho předmětem tedy jsou hmotné předměty. Tyto hmotné předměty se pak mohou stát terčem určitého škodlivého zásahu.

³⁵ Je nutné na tomto místě upozornit na to, že újmou se, jak bude podrobně rozvedeno v příslušné kapitole, rozumí jak újma na majetku (škoda), tak újma nemajetková. Práce vychází nejprve z obecného pojmu újma, který následně konkretizuje s ohledem na její zaměření.

³⁶ *Ibidem*, s. 262–263.

³⁷ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 424–425.

Škodlivé zásahy mohou být ze své podstaty velice různorodé. Příkladem tak může být odnětí nebo zatížení věci. Častým druhem nežádoucího zásahu spočívá v působení na věc samotnou, zejména poškozování její substance. Jako nejdůležitější případ poškození věci je uváděno působení na její podstatu. Kromě zničení předmětné věci, jakožto mezním případem poškození, může neoprávněný zásah spočívat i v porušení integrity věci, aniž by došlo k porušení její použitelnosti. Mezi neoprávněný zásah do vlastnictví je dále například řazeno i omezení dispoziční svobody oprávněného.³⁸

Vlastnická práva jsou řazena do širší skupiny tzv. absolutních práv, která se vyznačují tím, že určitý jeden subjekt má vůči neurčitému množství jiných subjektů určité absolutní právo či absolutní povinnost, které působí tzv. erga omnes, tj. proti všem.³⁹

Vzhledem k jejich významu pak absolutní práva požívají zvláštní ochranu vyjádřenou v jednom ze stěžejních ustanovení zakládajícím deliktní odpovědnost. Jedná se o ustanovení § 2910 Občanského zákoníku, které stanovuje že „*škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.*“

Uvedené ustanovení upravuje obecnou odpovědnost za újmu, které se dle zásady *lex specialis derogat legi generali* použije tehdy, pokud nelze povinnost nahradit újmu dovodit podle zvláštních ustanovení upravených § 2920 a násl. V ustanovení § 2910 jsou zahrnuty dvě relativně samostatné dílčí skutkové podstaty.⁴⁰

První z nich stanovuje podmínky odpovědnosti za újmu vzniklou z porušení shora zmíněných absolutních práv. Druhá dílčí skutková podstata spočívá ve stanovení podmínek odpovědnosti při zásahu do tzv. jiných práv. Konstrukcí této skutkové podstaty se Občanský zákoník blíží německému modelu Schutzgesetze,

³⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 342–343.

³⁹ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 930.

⁴⁰ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3025–3029.

resp. Schutznorm, jenž vychází z koncepce relativní protiprávnosti. Relativnost protiprávnosti spočívá v tom, že ne každý zásah do uvedeného jiného práva povede ke vzniku povinnosti k náhradě újmy. Odpovědnost vzniká pouze, pokud je porušena zákonná povinnost, která je kryta ochrannou působností porušené normy.⁴¹ Jinými slovy, protiprávnost je v tomto případě dána tehdy, pokud je porušena právní norma, jejíž obsah je zaměřen na ochranu před vznikem určité újmy, aniž by došlo k přímému zásahu do absolutního práva.⁴²

Jak bylo uvedeno výše, spadá porušení vlastnických práv do první skutkové podstaty, tedy té, která stanovuje podmínky odpovědnosti za újmu způsobenou porušením absolutních práv. Práce se proto v dalším výkladu zaměří na předpoklady a důsledky porušení této dílčí skutkové podstaty.

4.2. PŘEDPOKLADY VZNIKU ODPOVĚDNOSTI ZA NÁHRADU ŠKODY NA VLASTNICKÝCH PRÁVECH

Jak již bylo naznačeno výše, je vznik odpovědnosti za újmu velice úzce spjat s určitými základními podmínkami, jež musí být naplněny, aby mohla být odpovědnost vyvozena. Obecně se v tomto ohledu mluví o tzv. předpokladech. Výčet předpokladů pro vznik povinnosti nahradit újmu škůdcem nebo, jinými slovy, pro vznik nároku poškozeného, aby mu byla újma nahrazena, je relativně široký a liší se s ohledem na společenský vztah či kontext, při kterém k újmě došlo. Tichý a Hrádek například obrazně uvádějí, že je deliktní odpovědnostní systém třeba chápat jako určitý organismus skládající se z celé řady faktorů (či složek), které lze v různém rozsahu s rozdílnou intenzitou používat. Mezi tyto klíčové předpoklady či faktory pak řadí újmu, kauzalitu mezi újmou a její příčinou (příčinná souvislost), protiprávnost, zavinění, jednání a jeho škodní následek, nebezpečnost a spoluodpovědnost.⁴³

⁴¹ ELISCHER, David, Ivan KOBLIHA, Petr DOBIÁŠ, Antonín KOTTNAUER, Radka HUNJAN KOBLIHOVÁ a Jan TULÁČEK. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona : praktická příručka*. Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-382-7, s. 41.

⁴² BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1548.

⁴³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 15–16.

V zájmu nastínění kontextu konstrukce předpokladů obecně je vhodné zmínit, že se podoba a výčet předpokladů pro vznik nároku na náhradu újmy odlišuje podle konceptů, ze kterých odpovědnost plyne. Občanský zákoník kromě diskutované odpovědnosti za škodu vzniklou z porušení zákona vymezuje dva další koncepty, které mohou založit povinnost k náhradě újmy a s ní související právo na její náhradu. Těmito koncepty jsou odpovědnost za škodu z porušení smluvní povinnosti⁴⁴ a odpovědnost za škodu vzniklou z porušení dobrých mravů⁴⁵.

Uvedené rozdělení zmiňuje i důvodová zpráva v pasáži o § 2909 až § 2914 Občanského zákoníku, kde uvádí, že uvedená ustanovení řeší otázku, komu se přičítá povinnost k náhradě škody, přičemž se v nich navrhuje postupně upravit případy vzniku povinnosti při porušení dobrých mravů, povinnosti stanovené zákonem a povinnosti ujednané ve smlouvě.⁴⁶

Jednotlivé konstrukce pak udávají, které předpoklady odpovědnosti za újmu a v jaké míře se použijí. U odpovědnosti za škodu z porušení smluvní povinnosti jsou základními předpoklady nejprve ono samotné porušení smluvní povinnosti, vznik škody a příčinná souvislost mezi porušením smluvní povinnosti a vznikem škody. U odpovědnosti za škodu vzniklou z porušení dobrých mravů jsou základními podmínkami opět samotné porušení dobrých mravů, vznik škody, příčinná souvislost mezi porušením dobrých mravů a škodou a nakonec zavinění ve formě úmyslu.⁴⁷

Jelikož se předložená práce zabývá problematikou náhrady škody na vlastnických právech poškozeného v důsledku protiprávního jednání škůdce, je klíčové vymezit předpoklady odpovědnosti pro poslední zmíněný koncept odpovědnosti dle Občanského zákoníku, tj. odpovědnosti za škodu vzniklou z porušení zákona.

Odborná literatura v tomto směru tradičně vychází ze čtyřech základních předpokladů pro vznik odpovědnosti za škodu a z toho plynoucího nároku na její náhradu. Jsou jimi:

⁴⁴ Srov. § 2913 Občanského zákoníku.

⁴⁵ Srov. § 2909 Občanského zákoníku.

⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁴⁷ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 428–432.

- 1) porušení právní povinnosti protiprávním jednáním;
- 2) vznik újmy;
- 3) příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a vznikem újmy; a
- 4) zavinění.^{48 49}

Pro ucelené obsáhnutí problematiky nároku na náhradu škody je podstatné shora uvedené předpoklady správně vymezit a osvětlit. Následující podkapitoly proto budou pojednávat o jednotlivých předpokladech, a to nejen s ohledem na jejich doktrinnální výklad, ale i z hlediska relevantní judikatury.

4.3. ÚJMA

Pojednání o jednotlivých předpokladech je nutné zahájit vymezením pojmu „újma“, jenž byl hojně používán v předchozím textu a který bude hrát zásadní postavení v celé předložené práci.

Občanský zákoník uvedený pojem nijak podrobněji nedefinuje. Jeho vymezení tak vyplývá převážně z odborné literatury. Za vymezení podané komentářovou literaturou lze zmínit definici, že lze za „*újmu považovat jakoukoli ztrátu, kterou osoba ve své sféře utrpí*“.⁵⁰ Nejedná se však o jedinou definici a dle typů odborné publikace je definování pojmu újma poměrně různorodé. Dalším příkladem definice je, že újmou se rozumí „*následek, spočívající ve snížení hodnot náležejících poškozenému*“.⁵¹

Pojem újma bývá zužován pojetím, podle kterého není každá újma právně relevantní. V tomto ohledu je připomínáno, že „újma“ je právním pojmem, a proto i otázka, zda újma v tomto smyslu vznikla, je tak otázkou právního hodnocení. Komentářová literatura v tomto směru upřesňuje, že újmou ve smyslu soukromého

⁴⁸ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 9–12.

⁴⁹ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 419.

⁵⁰ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1497–1498.

⁵¹ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 433.

práva je jen taková ztráta, kterou osoba utrpěla na právně chráněném statku – tedy taková újma, kterou právo uzná za hodnou nápravy.⁵²

Jak již bylo řečeno, vrátila se současná úprava náhrady škody blíže k úpravě dle ABGB. Oproti strohému, materiálnímu pojetí újmy (škody) občanských zákoníků z let 1950 a 1964, které vycházely pouze z majetkové újmy, vycházela úprava dle ABGB z definice, že „*škodou nazývá se každá újma, která byla někomu učiněna na jmění, právech anebo jeho osobě*“.⁵³ Současný Občanský zákoník se nevrací k takto obecnému pojetí újmy, ale setrvává na rozlišení újmy majetkové a nemajetkové.

4.3.1. MAJETKOVÁ ÚJMA

Občanský zákoník stanovuje, že „*povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*“.⁵⁴ Jinými slovy v případě splnění podmínek ke vzniku povinnosti nahradit újmu hradí se vždy majetková újma, kterou zákon označuje jako „škodu“.

Stejně jako v případě pojmu „újma“ neuvádí zákon žádnou přesnější definici pojmu „škoda“. I jeho definování tak připadlo odborné veřejnosti a soudům. Judikatura se ustálila na uznávané definici, kterou poskytl ve svém stanovisku Nejvyšší soud. Soud uvedl, že se „*škoda* (jako kategorie občanského práva) *chápe jako újma, která nastala (se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (a je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz)*“.⁵⁵

Podstatné z hlediska rozsahu sféry statků, které mohou být postiženy škodou, je, že zákon škodu pojí s újmu „na jmění“. Pojem „jmění“ je Občanským zákoníkem definován tak, že jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích

⁵² BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1497.

⁵³ Srov. § 1293 Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

⁵⁴ Srov. § 2894 Občanského zákoníku.

⁵⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 7 roku 1971 pod č. R 55/1971 civ.

dluhů.⁵⁶ Pro ucelenější obsáhnutí definice je vhodné uvést, že předmětné ustanovení v první větě uvádí, že majetek tvoří „*souhrn všeho, co osobě patří*“.

Vztáhnutím pojmu škody na jmění osoby dává občanský zákoník najevo, že se škoda může projevovat ve více rovinách podle toho, jaký statek byl škodnou skutečností zastižen, tedy co má škůdce nahradit. Škoda, jakožto újma na majetku, se tak dělí na skutečnou škodu a ušlý zisk.

4.3.1.1. Skutečná škoda

Základním způsobem, jakým se škoda může projevovat, je zmenšení aktiv poškozeného. Jedná se v takovém případě o tzv. skutečnou škodu (pozitivní, efektivní, reálnou). Odborná literatura se zde opět odkazuje na shora citované stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR, které skutečnou škodu definuje jako „*nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného*“.⁵⁷ Podrobnější definici pak uvedl Ústavní soud, který skutečnou škodu definoval jako „*majetkovou újmu vyjádřitelnou penězi, která spočívá ve zmenšení, ve snížení či v jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů na odstranění tohoto znehodnocení*“.⁵⁸

Skutečná škoda se tak bude především projevovat zničením, ztrátou, odcizením, poškozením a jiným negativním zásahem do určité hmotné věci. Je však nutné doplnit, že součástí majetku jsou i pohledávky a jiná nehmotná práva.⁵⁹ Škodou v tomto smyslu může například být i snížení pohledávky ze smlouvy o běžném účtu majitele běžného účtu za jeho bankou.⁶⁰

⁵⁶ Srov. § 495 Občanského zákoníku.

⁵⁷ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1689.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2002, Pl. ÚS 18/01.

⁵⁹ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 108.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1622/2009.

V souvislosti s pohledávkami lze za škodu pochopitelně označit i jejich zánik nebo skutečnost, že se stanou nedobytnými.^{61 62}

Ke skutečné škodě následně bývají řazeny i smysluplně a účelně vynaložené vedlejší náklady, jež musí být poškozeným vydány.⁶³ Tyto náklady bývají označovány jako tzv. „zbytečně vynaložené náklady“.⁶⁴ Příkladem pak mohou být náklady:

- na odvrácení škody;
- na zjištění škody – např. na znalecký posudek;
- na odstranění (odklizení) škodného následku – např. na odtažení nepojízdného vozidla; nebo
- na překonání doby, než bude škoda nahrazena – např. na pronájem náhradního automobilu.⁶⁵

Z časového hlediska pak škodu představují nejenom majetkové hodnoty, které již byly vynaloženy, ale také ty, které teprve bude nutné vynaložit k uvedení věci v předchozí stav.⁶⁶

4.3.1.2. Skutečná škoda spočívající ve vzniku dluhu

Určitým podtypem skutečné škody je škoda, jež se projevuje tím, že jsou vlivem škodné skutečnosti rozšiřovány dluhy poškozeného. Tento typ škody je obsažen ve druhé větě § 2952 Občanského zákoníku, která praví, že *„záleží-li skutečná škoda ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl náhradu“*.

⁶¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 25 Cdo 3672/2012, nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2601/2010.

⁶² BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1689.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ VOJTEK, Petr in ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2952.

⁶⁵ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1689.

⁶⁶ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 108.

Smyslem zavedení uvedeného ustanovení bylo změnit soudobý přístup judikatury, která dovozovala, že samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není skutečnou škodou ani ušlým ziskem. Škoda podle tehdejšího pojetí vznikla až v okamžiku, kdy dlužník pohledávku splnil. Až v tomto okamžiku se podle tehdejší praxe projevil úbytek hodnot v majetkové sféře dlužníka-poškozeného a až poté mohl uplatňovat nárok na náhradu škody.⁶⁷

Jak si lze představit bylo uvedené pojetí pro osobu dlužníka-poškozeného krajně nevýhodné, neboť musel vzniklý dluh zaplatit nejdříve vlastními prostředky a až pak se mohl domáhat náhrady po škůdci. V případě, kdy dlužník-poškozený neměl prostředky k zaplacení dluhu, mohlo dojít k narůstání příslušenství dluhu, čímž se dále zhoršovalo jeho postavení.

Zákonodárce z uvedených důvodů zvolil takové řešení, kterým vznik dluhu přímo zařadil do kategorie skutečné škody. Podle současného pojetí se za škodu tedy nepovažuje pouze snížení aktiv poškozeného, ale rovněž i rozšíření jeho pasiv.

Kromě jasné kategorizace uvádí předmětné ustanovení i způsob, jakým lze takovouto škodu nahradit – poškozený má právo na to, aby ho škůdce dluhu zprostil, nebo mu poskytl náhradu. V tomto ohledu je rozlišováno, jestli škodnou skutečností vznikl dluh vůči třetí osobě nebo vůči škůdci.

V případě, že se věřitelem z dluhu stal škůdce, spočívá zproštění dluhu v jeho prominutí. Škůdce poškozenému-dlužníkovi dluh promine.⁶⁸

Došlo-li ke vzniku dluhu vůči třetí osobě může poškozený-dlužník žádat náhradu dluhu, tedy aby mu škůdce zaplatil peněžitou částku, kterou je poškozený-dlužník povinen poskytnout třetí osobě za účelem splnění dluhu. Další možností, jak může být dluh splněn, je, že škůdce splatí dlužnou částku přímo věřiteli. Tuto variantu připouští i ust. § 1936 odst. 1 Občanského zákoníku, dle kterého musí věřitel „*přijmout plnění, které mu se souhlasem dlužníka nabídne třetí osoba*“. Odborná literatura však nevylučuje ani jiné způsoby splnění dluhu, které vedou k zániku dluhu vůči věřiteli – třetí osobě. Je tak uvedeno, že škůdce může

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001; 25 Cdo 987/2001.

⁶⁸ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1690.

poškozeného-dlužníka dluhu zbavit například započtením, nebo i méně tradičně dojednáním prominutí dluhu.⁶⁹

4.3.1.3. Ušlý zisk

Posledním typem dle uvedeného dělení pak je „ušlý zisk“ (*lucrum cessans*), který představuje nezvětšení jmění poškozeného, které by se jinak podle předpokladu zvýšilo.^{70 71}

Nejvyšší soud ušlý zisk definuje tak, že „ušlý zisk je újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodné události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se tak dalo očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí. Ušlý zisk se neprojevuje zmenšením majetku poškozeného, nýbrž ztrátou očekávaného přínosu.“⁷²

V případě ušlého zisku se pak více než u skutečné škody projevuje abstraktnost jeho stanovení. Při posuzování výše ušlého zisku je třeba vycházet z toho, o jaký reálně dosažitelný, a tedy nikoli pouze teoretický prospěch poškozený škodnou skutečností přišel.

Nejvyšší soud tak v tomto směru dovedl, že „při posuzování ušlého zisku nepostačuje pouhá pravděpodobnost zvýšení majetku poškozeného v budoucnosti, ale musí být postaveno najisto, že při pravidelném běhu věcí, pokud by nebylo protiprávního jednání škůdce, mohl poškozený důvodně očekávat zvětšení svého majetku. Pro výši ušlého zisku je určující, jakému majetkovému prospěchu, k němuž mělo reálně dojít, zabránilo jednání škůdce, jinak řečeno, o jaký reálně dosažitelný, nikoliv hypotetický prospěch poškozený přišel. Je tedy nutné vycházet z částky, kterou by v předmětném období za obvyklých podmínek poškozený získal s přihlédnutím k nákladům vynaloženým na dosažení tohoto zisku, popř. k nákladům na dosažení tohoto zisku potřebným.“⁷³

Odborná literatura doplňuje, že ke vzniku ušlého zisku musí být splněn předpoklad (judikaturou opakovaného) pravidelného běhu věcí. Rozumí se jím

⁶⁹ VOJTEK, Petr in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 1090–1091.

⁷⁰ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 433.

⁷¹ Srov. § 2952 Občanského zákoníku.

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2857/2005.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1069/2008.

nejen ochota poškozeného provádět či uskutečňovat činnost k dosažení zisku, ale i jeho objektivní schopnost tuto činnost provést či ji uskutečnit. To samozřejmě zahrnuje i zajištění zákonných, materiálních, odborných a dalších předpokladů.⁷⁴

Nelze proto ušlý zisk paušálně odvozovat z pouhého tvrzeného zmaření zamýšleného podnikatelského, či jiného výtěžného záměru. Majetkový přínos musí být podložen již existujícími nebo reálně dosažitelnými okolnostmi, z nichž lze usuzovat, že k zamýšlenému zisku by, nebýt škodné skutečnosti, skutečně došlo.⁷⁵

Při podnikatelské, či jiné výtěžné činnosti je pro uskutečnění zisku zpravidla potřebné nejprve vynaložit určité náklady. Tyto náklady jsou pak vyrovnávány příjmem, který musí být pro uskutečnění zisku vyšší než uvedené náklady. I tato proměnná, ve formě nákladů, je reflektována ve shora uvedeném způsobu posuzování ušlého zisku Nejvyšším soudem, a to tak, že se při stanovení ušlého zisku vychází z celkových předpokládaných výnosů snížených o předpokládané náklady. Ušlý zisk je tedy dán hypotetickým rozdílem mezi celkovým příjmem a náklady potřebnými k dosažení tohoto příjmu, a to bez ohledu na to, zda byly náklady skutečně vynaloženy.

Komentářová literatura pak například uvádí, že pokud byly poškozeným vynaloženy určité náklady, které sice mohly sloužit k dosažení příjmů z podnikání, ale vzhledem ke škodné skutečnosti k tomu nesloužily a nebyly uhrazeny příjmem z podnikatelské či jiné výtěžné činnosti, jsou takové náklady formou skutečné škody. Poškozený pak má pochopitelně nárok na jejich náhradu, avšak samozřejmě za předpokladu, že vznik této újmy je v příčinné souvislosti se škodní skutečností.⁷⁶

S odkazem na předchozí typy škod je třeba uvést, že se jedná o samostatné nároky, které jsou na sobě nezávislé, přičemž jak formy skutečné škody, tak ušlý zisk mohou vzniknout z téže škodné skutečnosti. Je také třeba odmítnout, že by

⁷⁴ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 111–112.

⁷⁵ VOJTEK, Petr in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 1089.

⁷⁶ *Ibidem*.

existence skutečné škody byla nutným předpokladem pro vznik ušlého zisku nebo naopak.⁷⁷

Za zmínku stojí i zvláštní příklad ušlého zisku, který vzniká tím, že pohledávka věřitele se vůči dlužníkovi stane objektivně nevymahatelnou. V takovém případě dovodila judikatura, že není nezbytné, aby závěr o nedobytnosti pohledávky byl učiněn v soudním řízení proti dlužníkovi. Musí ale být objektivně zjištěno, že se věřitel splnění pohledávky skutečně nedomůže. Ke vzniku škody v takovém případě dochází v okamžiku, kdy nejsou pochyby o tom, že je pohledávka nevymahatelná.^{78 79}

4.3.2. NEMAJETKOVÁ ÚJMA

Druhým typem základního rozlišení újmy je nemajetková újma. Nosným ustanovením zavádějícím základní předpoklad uplatnění nemajetkové újmy je druhý odstavec § 2894 Občanského zákoníku, jenž stanovuje, že *„nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon“*. Uvedené pravidlo v kontextu „újmy“ obecně stanovuje, že zatímco škoda ve smyslu shora uvedených definic, tj. zjednodušeně újma na jmění poškozeného, je odškodňována ve všech případech, nemajetková újma je nahrazována pouze, kdy je to sjednáno mezi stranami konkrétní dohody nebo například také v rámci smlouvy ve prospěch třetího, a dále v případech, že tak stanoví zákon.

Co se týče definice nemajetkové újmy, ani tuto nelze nalézt v Občanském zákoníku. I zde je tak nutné vyjít z odborné literatury, která tento pojem vymezuje zejména jeho odlišením od pojmu škoda. Odborná literatura například uvádí, že *„s ohledem na definici škody jako objektivně v penězích vyjádřitelné újmy (ztráty) na jmění musí jít o případy, kdy taková kalkulace není možná a nejedná se o majetkovou újmu“*.⁸⁰

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 112.

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 948/2007.

⁸⁰ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 124.

Komentářová literatura nemajetkovou újmu definuje jako „*zásah do osobní složky člověka (zejména zdraví a život), osobnostní složky (zejména důstojnost, vážnost, cti apod.) a dalších nemateriálních hodnot, kde náhrada je odůvodněna zákonnou úpravou (ochrana věci zvláštní oblíbené, dovolené)*“.⁸¹ Komentář rovněž uvádí kratší definici, a to že „*nemajetková újma představuje opak škody, tedy nepříznivý dopad škodné události do jiných hodnot, než je jmění. Lze tak hovořit i o škodě morální, ideální, imateriální (např. le dommage moral, non-pecuniary damage, immaterial harm, immaterieller Schaden), za kterou náleží poškozenému peněžita – materiální – satisfakce (odškodnění)*“. Nemajetková újma se tak projevuje ve velice nesnadně vymezitelné oblasti vnímání obtíží, nepohodlí, stresu a jiných negativních účinků, jež jsou zpravidla spojeny se zásahy do základních lidských hodnot.⁸²

Jak bylo uvedeno výše, stanovuje Občanský zákoník v úvodních ustanoveních závazků z deliktů, že právo na náhradu nemajetkové újmy musí být buď ujednáno v dohodě, či výslovně stanoveno zákonem. Jedná se o tvrdé pravidlo, které je odrazem snahy předejít příliš častému posuzování objektivně neměřitelných nemajetkových újem. Je na druhou stranu nutné připustit, že zásahy do vnitřního života mohou být v řadě případů pocíťovány daleko tíživěji než zásahy do jejich majetku v případě újmy majetkové. Z tohoto důvodu je výčet případů, ve kterých existuje nárok na náhradu nemajetkové újmy, skutečně široký.⁸³

Občanský zákoník náhradu za nemajetkovou újmu stanovuje zejména v případě protiprávního zásahu do přirozených práv člověka dle § 2956 Občanského zákoníku, a to formou jakési generální klauzule, která stanovuje odčinění nemajetkové újmy při porušení přirozených práv chráněných ustanoveními první části Občanského zákoníku.⁸⁴

⁸¹ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2894.

⁸² VOJTEK, Petr in Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2956.

⁸³ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1498–1499.

⁸⁴ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2894.

Zákon však předvídá vznik nemajetkové újmy i za jiných okolností, které nemusí být vázány na porušení přirozených práv. Pro účely předložené práce je proto zásadní ustanovení § 2969 odst. 2 Občanského zákoníku, které stanovuje povinnost škůdce nahradit poškozenému cenu zvláštní obliby, pokud mu poškodil věc ze svévole nebo škodolibosti.

Cenou zvláštní obliby se dle § 492 odst. 2 Občanského zákoníku rozumí cena mimořádná, při jejímž určení se zohledňují i nemajetkové aspekty, které jsou především vymezeny osobním emocionálním vztahem poškozeného k určité věci. Poškozenému se v takovém případě hradí jak majetková újma, tak i újma nemajetková, jež vznikla v důsledku psychického utrpení poškozeného. Takováto újma bude často obtížně vyčíslitelná v penězích a v případě vzniku sporu o její výši rozhodne soud.⁸⁵

Kromě shora uvedených případů obsahuje Občanský zákoník další ustanovení, podle kterého lze přiznat náhradu nemajetkové újmy. Jedná se o § 2971, který stanovuje, že pokud to odůvodňují zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit, nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. Uvedené ustanovení tak zavádí dvě nová pravidla. Ustanovení jednak nabízí subsidiární možnost přiznat poškozenému náhradu nemajetkové újmy. Při splnění uvedených předpokladů má poškozený právo na náhradu nemajetkové újmy i tehdy, nemůže-li mu být přiznána podle jiných ustanovení. Dále se také poskytuje ochrana tzv. sekundárním obětem, tedy subjektům, které nejsou přímými poškozenými, ale jejichž nemajetková újma se odvozuje od újmy jiné osoby (reflexní újma).⁸⁶

⁸⁵ ELISCHER, David, Ivan KOBLIHA, Petr DOBIÁŠ, Antonín KOTTNAUER, Radka HUNJAN KOBLIHOVÁ a Jan TULÁČEK. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona : praktická příručka*. Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-382-7, s. 190–191.

⁸⁶ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1753.

Jak vyplývá ze shora uvedených ustanovení, není nemajetková újma pouze doménou případů zásahu do zdraví, života, důstojnosti, vážnosti nebo cti, ale může vzniknout i v důsledku zásahu do práv vlastnických.

4.4. PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Pro vyvození odpovědnosti za škodu na vlastnických právech poškozeného musí škůdce porušit svoji povinnost jednáním. Jednání lze z hlediska systematiky Občanského zákoníku zařadit do širší skupiny tzv. právních skutečností. Pro ucelenou definici jednání je vhodné nejprve definovat ony právní skutečnosti.

Občanský zákoník pojem právní skutečnosti nedefinuje, a její definice tak opět připadla odborné veřejnosti. Odborná literatura pojem skutečnost definuje tak, že se jedná o „objektivní skutečnost, kterou objektivní právo jednak bere na zřetel, jednak s ní spojuje právní následky“.⁸⁷ Právní skutečnost je rovněž definována tak, že se jí rozumí „okolnost, s níž právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu“.⁸⁸ Definice pojmu právní skutečnosti je pochopitelně mnoho, budiž proto demonstrativní výčet ukončen vymezením, které podává Knapp, tedy že právní skutečnost je „skutečnost, která podle zákona samého musí nastat, aby se někdo stal subjektem oprávnění a povinností, které jsou pro určitou skutkovou situaci obecně stanoveny v zákoně“.⁸⁹

Jak již bylo naznačeno výše, lze z rubrik části první hlavy páté Občanského zákoníku dovodit, že hlavními druhy právních skutečností jsou právní jednání a právní událost, přičemž pro vyvození odpovědnosti za škodu, na kterou se zaměřuje předložená práce, bude klíčové právě ono právní jednání.⁹⁰

⁸⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-187-3, s. 154–155.

⁸⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-652-1, s. 156.

⁸⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 80-7179-028-1, s. 141.

⁹⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-187-3, s. 154–155.

4.4.1. JEDNÁNÍ

Právní jednání je projev vůle, jenž směřuje k vyvolání právních následků, které právní řád s takovým projevem vůle spojuje.⁹¹

Jednání je označováno za stěžejní předpoklad a součást skutkové podstaty delikt ní odpovědnosti. Tichý a Hrádek například vymezují pojem „odpovědnost“ právě v kontextu jednání jako „*přičítání určitého jevu vůli určité osoby, která zpravidla nachází výraz v jejím jednání*“. Pojmem jednání pak ve spojitosti s delikt ní právem popisují jako jakýsi prazáklad odpovědnosti.

Jednání je pro účely delikt ního práva ovladatelné lidské chování. Podstatnou složkou uvedeného vymezení je právě ona ovladatelnost. Je-li škoda způsobena neovladatelným tělesným reflexem nebo vynucením jednání (*vis absoluta*), není naplněn předpoklad odpovědnosti za škodu, neboť škůdce neměl možnost jiného chování. Odpovědnost tak je v případě jednání závislá na kontrole vědomí a svobodné tvorbě vůle, které tvoří obsah „ovladatelnosti“.⁹²

Častěji než s pojmem ovladatelnosti se však setkáváme s pojmem „projev vůle“, který je tradičně označován za stěžejní pojmový znak jednání. Shora uvedené závěry pak lze s ohledem na projev vůle shrnout tak, že nejde o právní jednání, pokud chybí vůle jednajícího a zrovna tak nejde o právní jednání, pokud vůle nechybí, ale nebyla projevena navenek.⁹³

Na tomto místě je vhodné stručně připomenout, že jednání může spočívat buď v konání, nebo v opomenutí. Na rozdíl od konání, jež představuje typickou formu jednání, se opomenutí staví na jeho roveň pouze, existuje-li právní povinnost konat. Komentářová literatura uvádí, že právně relevantním opomenutím je tedy povinnost porušující nicnedělání.⁹⁴

Je samozřejmé, že ne každé jednání může při splnění ostatních předpokladů vést ke vzniku odpovědnosti za škodu. Právní jednání musí v případě vzniku

⁹¹ HANDLAR, Jiří in LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8, s. 1724.

⁹² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo.* V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 83.

⁹³ HANDLAR, Jiří in LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8, s. 1754.

⁹⁴ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář.* Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1542–1543.

odpovědnosti za škodu na vlastnických právech poškozeného splňovat ještě další vlastnost, která je vyjádřena slovem „porušení“.

V případě odpovědnosti za porušení zákona dle ustanovení § 2910 Občanského zákoníku musí škůdce porušit povinnost stanovenou zákonem.

Porušení zákonné povinnosti spočívá v jednání škůdce, které je v rozporu s právem stanovenou povinností, nebo v obcházení takové povinnosti. Škůdce se tedy choval jinak, než je přikázáno, nebo jinými slovy se nechoval tak, jak měl, a tím porušil svoji povinnost.⁹⁵

Porušení povinnosti stanovené zákonem se označuje jako „protiprávnost“. Jedná se o objektivní prvek, který spočívá v „*jednání, které se přiči zákonnému zákazu nebo příkazu, který chrání dotčený právní statek*“.⁹⁶

S ohledem na uvedenou rámcovou definici protiprávnosti je nutné akcentovat, že protiprávnost spočívá v jednání. Český právní řád totiž vychází z tzv. teorie jednání, která je zastoupena i např. v rámci rakouského právního řádu. Podle této teorie se protiprávnost dovozuje ze samotného porušení příkazu nebo zákazu stanoveného právním řádem, přičemž není pro její stanovení nutné zkoumat následek. Tato teorie tedy jinými slovy hledí pouze na lidské jednání adresáta určité právní normy, které je pak hodnoceno ve vztahu k eventuálnímu porušení právní normy. Následek, který je sice nežádáný, je pro určení protiprávnosti z hlediska této teorie nepodstatný. Použití teorie jednání je v ustanovení § 2910 Občanského zákoníku reflektováno slovním spojením, že škůdce „*vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem*“.

Kritérium protiprávnosti slouží k omezení vzniku povinnosti náhrady újmy. Je-li někomu způsobena újma, musí tato újma podléhat korektivnímu posouzení, zda jednající objektivně předvídatelně jednal v rozporu se svými povinnostmi. Ve

⁹⁵ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 48–49.

⁹⁶ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1543.

vztahu ke škodě na vlastnických právech jako právech absolutních je protiprávnost založena na zákazu zasahovat do práv třetího, která platí *erga omnes*.⁹⁷

Další část definice protiprávnosti stanovuje, že musí být jednáním zasaženo do zákonného zákazu nebo příkazu. Zákazy a příkazy přitom nejsou v uvedeném ustanovení nijak obsaženy, ale vyplývají z celého právního řádu. Komentář pak uvádí, že by se dalo říct, že „*vše, co není výslovně zakázáno, je dovoleno, tudíž takové jednání není protiprávní*“.

Použitím slovního spojení „povinnost stanovená zákonem“ a „zákonná povinnost“ jsou konstrukcí, která má svůj základ v čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod⁹⁸, který stanoví, že „*povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod*“.

Zákon proto dává jakýsi právní základ pro ukládání povinností, avšak tyto mohou být dále rozvedeny v podzákonných právních předpisech. Tzv. ochranná norma může být obsažena jak v zákoně, tak i v nařízení vlády nebo ve vyhláškách ministerstev, správních úřadů nebo orgánů územní samosprávy.⁹⁹

S ohledem na porušení absolutních práv je zejména vyzdvihována povinnost ochrany dle § 2900 Občanského zákoníku, jež souvisí s povinností péče dle § 2912 Občanského zákoníku a která je interpretována jako „*povinnost chovat se tak, aby právní statky nebyly ohrožovány*“.¹⁰⁰

Pro úplnost je vhodné také uvést, že zákon počítá s případy, kdy protiprávnost určitého jednání je pouze zdánlivá, a to pokud existují okolnosti, jež uvedené jednání aprobují. Jedná se o tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, mezi

⁹⁷ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2910.

⁹⁸ Usnesení č. 2/1993 Sb. listina základních práv a svobod.

⁹⁹ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1543.

¹⁰⁰ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-28]. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X, § 2910.

kteře se řadí plnění zákonné povinnosti, zvláštní soukromoprávní oprávnění, svolení poškozeného, svépomoc, nutná obrana nebo krajní nouze.¹⁰¹

4.5. PŘÍČINNÁ SOUVISLOST

4.5.1. POJEM PŘÍČINNÉ SOUVISLOSTI A TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Klíčovým předpokladem pro vyvození odpovědnosti za škodu a navazujícího nároku na její náhradu je, že mezi porušením právní povinnosti a vzniklou škodou existuje příčinná souvislost neboli také kauzální nexus.

Základní pojem, který v rámci české i zahraniční odborné literatury předchází problematice příčinné souvislosti je tzv. přičitatelnost. Například německá odborná literatura uvádí, že má-li být opuštěn právní model, podle kterého je škoda považována za individuální osud, a za vznik takové škody má být jinému uložena povinnost k náhradě, vyvstává otázka, za jakých podmínek lze škodu této osobě přičítat. Problematika přičitatelnosti je pak označována za ústřední téma deliktního práva.¹⁰²

Tichý a Hrádek přičitatelnost definují tak, že se jedná o pojem, který vyjadřuje, že újmu lze přičítat určitému škůdci. Toto vymezení je dále upřesňováno tak, že „škoda by se měla přičítat buď jednání škůdce, nebo jednání třetí osoby, za kterou škůdce odpovídá, nebo věci, kterou je povinen mít pod kontrolou“.

Uvedený proces se rovněž označuje jako „kauzalita“, která je sama nadřazena dvěma samostatným koncepcím. První z nich je tzv. faktická, či přirozená kauzalita. Tato koncepce kauzality zkoumá, zda vůbec určité jednání nebo určitá věc mohla být skutečnou příčinou újmy. Druhá koncepce se označuje jako právní kauzalita. Tato forma kauzality pak zjišťuje, co v rámci určitého širšího okruhu možných příčin skutečně škodu způsobilo, a to na základě normativních hledisek. Jedná se o proces, který je také označován jako „přičítání“ a jenž je

¹⁰¹ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1543–1544.

¹⁰² FUCHS, Maximilian. *Deliktsrecht: Eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung des Rechts der unerlaubten Handlungen und der Gefährdungshaftung*. 7. Auflage. Berlin, Heidelberg: Springer, 2009. ISBN 978-3-540-89059-1, s. 1.

komplikován tím, že kauzalitu nelze zcela oddělovat (či separovat) od ostatních předpokladů odpovědnosti za újmu.¹⁰³

Příčinnost jako taková se zjišťuje za pomoci doktríny „*conditio sine qua non*“ neboli tzv. teorie podmínky. Tato teorie znamená, že bez určité skutečnosti (příčiny) by následek, který může mít v tomto případě podobu škody na vlastnických právech, nenastal. Jinými slovy určité jednání je kauzální pro svůj výsledek, jestliže je nelze vyloučit, aniž by nenastal následek. Z uvedeného konceptu vychází zmíněná faktická kauzalita, která zahrnuje všechny okolnosti a události jako možné příčiny, a to bez ohledu na jejich právní významnost. Tichý a Hrádek uvádějí příklad, kdy zásadní příčina určité nehody spočívala v tom, že se škůdce nacházel v určité době na určitém místě. Pokud by kupříkladu škůdce nezdržel jeho soused o deset minut, nepřejížděl by škůdce přes přechod, do kterého by v ten okamžik vběhlo dítě, které svým automobilem srazil. Jednání souseda by se v tomto příkladu jen těžko dalo považovat za právně relevantní příčinu. Nedostatek čistého použití konceptu faktické kauzality lze rovněž spatřovat v tom, že považuje všechny následky za rovnocenné, a to bez ohledu na jejich předvídatelnost či pravděpodobnost jejich vzniku. Tichý opět uvádí příklad, kdy „*manipulace s elektrickým vedením způsobí škody nejen jejímu vlastníku, ale i továrně, která nemůže vyrábět dlaždice pro stavební společnost, která zase nemůže dokončit dům ve stanoveném termínu a její zákazník je tak nucen bydlet v hotelu, kde se vážně zraní při požáru*“. Všechny uvedené následky dle konceptu faktické kauzality vychází z manipulace s elektrickým vedením jako původní příčiny, právní systém však tyto následky omezuje na ty, za které škůdce skutečně odpovídá. Nástroje, které tak omezují, či modifikují faktickou příčinnou souvislost se označují jako právní kauzalita.¹⁰⁴

Uvedené obecné vymezení teorie podmínky je odbornou literaturou rovněž definováno tak, že významnými příčinami jsou takové právně relevantní jevy, bez kterých by jiné právně relevantní jevy nenastaly, respektive by nenastaly takovým způsobem, jakým nastaly. Relevantní příčinou pro vznik povinnosti nahradit škodu

¹⁰³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 125.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 140–141.

bude jinými slovy taková skutečnost, s níž je podle právních předpisů spojen vznik povinnosti škodu nahradit.¹⁰⁵

Uvedená teorie byla následně rozvinuta do tzv. teorie adekvátní příčinnosti. Podle této teorie se příčiny hodnotí podle toho, zda byla očekávatelným, či obvyklým důvodem vzniku újmy. Příčina tedy musela být nezbytným předpokladem vzniku újmy, o kterém to bylo možné předpokládat.¹⁰⁶

Nejvyšší soud pak dovedl, že „*podle této teorie je příčinná souvislost dána tehdy, jestliže je škoda podle obecné povahy, obvyklého chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního úkonu nebo škodní události*“.¹⁰⁷

Ústavní soud teorii adekvátní příčinné souvislosti rozvádí tak, že „*při zjišťování adekvátnosti příčinné souvislosti je kritériem hypotetický zkušený (tzv. optimální) pozorovatel, tedy myšlená osoba, která zahrnuje veškerou zkušenost své doby. [...] pro odpovědnost za škodu tedy není nutné, aby vznik určité škody byl pro jednajícího konkrétně předvídatelný, nýbrž je dostatečné, že pro výše uvedeného optimálního pozorovatele není vznik škody vysoce nepravděpodobný*“.¹⁰⁸

I současná rozhodovací praxe vychází ze stejných závěrů. Nejvyšší soud například judikuje, že „*teorie adekvátní příčinné souvislosti vychází z kritéria objektivní předvídatelnosti škodního následku z hlediska optimálního (hypotetického) pozorovatele, tedy obvyklého (přirozeného) chodu věcí i obecné zkušenosti, nikoliv z hlediska subjektivní předvídatelnosti konkrétního škůdce a jeho subjektivních zkušeností, poznatků a možností, a je uplatnitelná jak v případech tzv. subjektivní, tak i objektivní odpovědnosti za škodu*“.¹⁰⁹

Mimo stanovení, pro koho má být následek předvídatelný, je rovněž potřeba zhodnotit míru pravděpodobnosti, se kterou má být onen následek předvídatelný. Odborná literatura v tomto ohledu mluví o nepřímé úměře. Vychází se tak z předpokladu, že čím závažnější újma hrozí, tím nižší pravděpodobnost je pro

¹⁰⁵ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 133–134.

¹⁰⁶ FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-395-9, s. 670.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009.

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2999/2018.

vyvození příčinné souvislosti vyžadována. Komentář uvádí, že v případě provozování potenciálně velice nebezpečné činnosti, kterou například může být provoz jaderné elektrárny, je potřeba předvídat i takové události, jako je zemětřesení, pád letadla apod. Jde-li pak například o provoz továrny na výrobu nápojové techniky, hodnotí se taková rizika jako nepravděpodobná, tudíž nepředvídatelná.

I v případě teorie adekvátní příčinné souvislosti je však mnohdy třeba použít určitých korektivů. S ohledem na shora uvedené lze například uvést pravidlo, že čím cennější je poškozený statek, s tím nižším stupněm pravděpodobnosti se spokojíme, abychom vyvodili příčinnou souvislost.¹¹⁰

4.5.2. POSUZOVÁNÍ PŘÍČINNÉ SOUVISLOSTI

Při posuzování otázky, zda je dána příčinná souvislost mezi právní skutečností, se kterou je spojován vznik odpovědnosti, a mezi škodou, se postupuje tak, že je nejdříve zjišťován následek, tedy existence určité škody.

Je-li určitá škoda dostatečně vymezena, přistupuje se ke zjišťování právně relevantní příčiny. K tomu dochází tak, že soud ze všech příčin celého řetězce událostí, které vzniku škody časově předcházely a které k jejímu vzniku skutečně vedly, zjišťuje pouze ty, s nimiž právo spojuje povinnost nahradit způsobenou škodu. Následně je třeba zjistit, zda by bez této příčiny škoda skutečně nastala, nebo by k ní došlo i bez zkoumané příčiny. Výstupem uvedeného zkoumání pak bude zjištění, zda existuje příčinná souvislost mezi určitou právní skutečností a následkem (škodou).¹¹¹

Příčinná souvislost mezi právně relevantní škodní událostí a vznikem škody musí být bezpečně prokázána a nestačí pouze její pravděpodobnost.¹¹² Lze v tomto směru odkázat i na judikaturu Nejvyššího soudu, který dovozuje, že „*existence příčinné souvislosti musí být najisto postavena. Pouhá pravděpodobnost, že škoda*

¹¹⁰ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1555–1556.

¹¹¹ FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. *Komentáře* (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-395-9, s. 669.

¹¹² KORECKÁ, Věra in HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, s. 883–884.

mohla tvrzeným způsobem vzniknout (a také obvykle vzniká), nepostačuje. [...] Břemeno tvrzení a břemeno důkazní nese žalobce (poškozený).“¹¹³

S ohledem na vše shora uvedené tak lze postup vyvození příčinné souvislosti shrnout do následujících kroků:

- 1) zjištění, zda vznikla určitá újma;
- 2) zjištění příčin, které vedly ke vzniku újmy;
- 3) vyčlenění pouze právně relevantních příčin;
- 4) existuje-li více právně relevantních příčin, jsou v případě povinnosti k náhradě škody s podmínkou zavinění podstatné pouze ty, které jsou skutečně kryty zaviněným jednáním;
- 5) ze zbylých příčin jsou následně izolovány ty příčiny, které podle obvyklého chodu věcí mají za následek vznik újmy a zároveň jsou pro všechny řádně a rozumně se chovající osoby předvídatelným předpokladem vzniku újmy.¹¹⁴

Výsledkem uvedeného postupu je zjištění ideálně jediné příčiny a vyřazení jí časově předcházejících a s ní se křížících jako příčin právně bezvýznamných.¹¹⁵

I přes shora uvedený postup však může nastat situace mnohosti příčin. Nejvyšší soud v tomto směru dovodil, že *„příčinou vzniku škody může být jen ta okolnost, bez níž by ke škodnému následku nedošlo, i když nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž i jen o jednu z příčin, avšak podstatnou, která se spolupodílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde“*.¹¹⁶

Co se týče zkoumání příčinných souvislostí, Nejvyšší soud opakovaně došel k závěru, že se jedná o otázku skutkovou, a nikoli právní.¹¹⁷ K prokázání příčinné

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005.

¹¹⁴ FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-395-9, s. 672.

¹¹⁵ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 139.

¹¹⁶ Nález Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2815/2007.

¹¹⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 300/2001, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 25 Cdo 2836/2013.

souvislosti tak například mohou sloužit znalecké posudky a různá vyjádření z příslušného oboru.¹¹⁸

4.6. ZAVINĚNÍ

Posledním základním předpokladem odpovědnosti za škodu a z ní plynoucích nároků na její náhradu je zavinění. Zavinění představuje psychický vztah jednající osoby k možným škodným následkům jejího jednání. Z uvedeného vyplývá, že zavinění je součástí konstrukcí odpovědnosti za škodu subjektivní povahy.

Obecným ustanovením, jež upravuje přístup Občanského zákoníku k předpokladu zavinění, je § 2895, jenž stanovuje, že „*škůdce je povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění v případech stanovených zvlášť zákonem*“. Platí tedy, že zavinění je předpokladem vzniku povinnosti nahradit způsobenou škodu, nestanoví-li zákon něco jiného.¹¹⁹

Před zaměřením na podmínku zavinění jako esenciálního požadavku pro vyvození povinnosti nahradit škodu a související nárok ze strany poškozených budiž pro kontext krátce připomenuto, že v případě, že zavinění není vyžadováno, mluví se o tzv. objektivní odpovědnosti. Odborná literatura případy objektivní odpovědnosti člení do čtyř základních skupin, a to (i) odpovědnost za nebezpečnou, rizikovou či zvlášť nebezpečnou činnost nebo vlastnost, (ii) případy další odpovědnosti, které jsou vynucené specifíkem chráněného zájmu (např. odpovědnost státu za škodu způsobenou zvěří, jejíž stav nelze omezovat z důvodu její ochrany), (iii) případy odpovědnosti za výkon profese a (iv) odpovědnost za věc. Mimo uvedené skupiny případů je objektivní odpovědnost rovněž znakem konceptu odpovědnosti za porušení smlouvy.

Do první skupiny jsou řazeny případy, kdy objektivní odpovědnost je ospravedlňována vyšší mírou rizika či nebezpečí. Do této skupiny jsou řazeny zejména případy škody způsobené provozem zvlášť nebezpečným¹²⁰, škody na

¹¹⁸ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 140.

¹¹⁹ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 434.

¹²⁰ Ustanovení § 2925 Občanského zákoníku.

nemovité věci¹²¹ nebo škody z provozu dopravních prostředků¹²². Odpovědnost škůdce je v těchto případech zkoumána z hlediska jeho jednání, které mělo újmě zabránit, nebo ji eliminovat, a nikoli jeho jednání jako důvodu vzniku újmy. Přihlíží se jak k aktivnímu, tak i k pasivnímu chování škůdce, a to s ohledem na zdroj nebezpečí a vliv případné vnější příčiny. To vše je zkoumáno v rozsahu zjištění skutečnosti, zda škůdce mohl vznik újmy objektivně odvrátit. Do druhé skupiny jsou řazeny případy, které sice nejsou kvalifikovány jako zvlášť nebezpečné, přesto však existuje veřejný zájem na jejich zohlednění. Jde o případy, kdy je potenciálním škůdcem stát nebo sféra státem ovlivnitelná. Třetí skupina zahrnuje speciální případy újmy, jež vznikla při výkonu určité činnosti. Do této skupiny je typicky řazena odpovědnost za radu¹²³ nebo škoda způsobená při výkonu povolání nebo profese¹²⁴. Poslední skupina zahrnuje případy, kdy povinnost k náhradě újmy vzniká na základě vady věci¹²⁵ nebo z povahy věci jako takové^{126, 127}. Co se týče odpovědnosti za škodu způsobenou porušením smluvní povinnosti, zákon i zde nepředpokládá podmínku zavinění. Škůdce tedy nemá možnost vyvinut se dokazováním, že škodu nezavinil, ale pouze má možnost uplatnění daleko tvrdšího pravidla, kterým je liberace. O liberaci bylo pojednáno již v části o právním jednání spočívajícím v porušení smlouvy. Budiž proto pouze stručně připomenuto, že liberační důvod spočívá v tom, že se škůdce odpovědnosti za újmu zproští pouze v případě, když prokáže, „že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli“.¹²⁸

¹²¹ Ustanovení § 2926 Občanského zákoníku.

¹²² Ustanovení § 2927 a násl. Občanského zákoníku.

¹²³ Ustanovení § 2950 Občanského zákoníku.

¹²⁴ Např. ustanovení § 24 zákona č. 85/1996 Sb. o advokacii.

¹²⁵ Ustanovení § 2939 a násl. Občanského zákoníku.

¹²⁶ Ustanovení § 2936 a násl. Občanského zákoníku.

¹²⁷ HRÁDEK, Jiří in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 877–880.

¹²⁸ Srov. ustanovení § 2913 Občanského zákoníku.

4.6.1. SUBJEKTIVNÍ ODPOVĚDNOST

Jak bylo již řečeno, stanovuje Občanský zákoník obecné pravidlo, že zavinění je předpokladem vzniku povinnosti nahradit způsobenou škodu, nestanoví-li zákon něco jiného.¹²⁹

Mimo uvedenou definici zavinění lze tento pojem definovat také tak, že se jedná o psychický (vnitřní) vztah škůdce k vlastnímu jednání přičicím se objektivnímu právu a ke škodě jakožto protiprávnímu výsledku tohoto jednání.¹³⁰ Zavinění se pak hodnotí za pomoci přítomnosti či nepřítomnosti dvou složek, a to složky rozumové a složky volní.

Rozumová složka spočívá ve vědomosti určitých skutečností. Tato složka zahrnuje jednak prosté vnímání pomocí smyslových orgánů, jednak takové představy, ke kterým škůdce dospěl prostým úsudkem, a to na základě zkušeností a nabytých znalostí. Ve druhém případě se jedná o schopnost tzv. subjektivní předvídatelnosti.

Složka volní pak představuje vztah škůdce k eventuálnímu následku; vyjadřuje chtění nebo smíření se s určitou skutečností.

Pomocí těchto dvou složek je rozlišováno zavinění nedbalostní a úmyslné. V případě úmyslného jednání je nutně vyžadována jak složka rozumová, tak složka volní. V případě nedbalosti je pak vyžadována pouze složka rozumová. Složka vůle není přítomna, neboť škůdce nechce způsobit újmu ani není smířen s tím, že nastane. Jak bude popsáno dále, je nedbalost rozlišována právě podle stupně vědění určité skutečnosti, tedy vědomost, či nevědomost. Úmysl je pak rozlišován podle stupně volní složky, tedy chtění, či srozumění.¹³¹

Ve smyslu shora uvedeného lze shrnout a uvést, že české právo zná následující formy a stupně zavinění:

- 1) Úmysl, při kterém škůdce újmu způsobuje vědomě a záměrně a který se dále dělí na

¹²⁹ Srov. ustanovení § 2895 Občanského zákoníku.

¹³⁰ ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Praha: Academia, 1966, s. 117.

¹³¹ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1556–1557.

- a. přímý (*dolus directus*), kdy škůdce ví, že může způsobit škodný následek, a tento následek způsobit chce;
 - b. nepřímý (*dolus eventualis*), kdy škůdce ví, že může způsobit škodný následek, a pro případ, že jej skutečně způsobí, je s následkem srozuměn;
- 2) Nedbalost, při níž škůdce nezamýšlí způsobit škodný následek a která se dále dělí na
- a. vědomou, při které škůdce ví, že svým jednáním může způsobit škodný následek, avšak bez přiměřených důvodů spoléhá na to, že škodný následek nenastane;
 - b. nevědomou, kdy osoba neví, že svým jednáním může způsobit škodný následek, avšak s ohledem na okolnosti a své poměry o takovém následku vědět má a může.¹³²

V návaznosti na uvedenou klasifikaci forem zavinění je rovněž důležité uvést, na co se zavinění musí vztahovat, co musí škůdce vědět a chtít, s čím být srozuměn, o čem ví, co měl a mohl vědět. Jinými slovy je nutné zkoumat obsah zavinění. Vzhledem k tomu, že těžiště předložené práce spočívá ve zkoumání náhrady škody způsobené zásahem do vlastnického práva, bude zavinění zkoumáno s ohledem na koncept odpovědnosti za škodu způsobenou porušením zákona dle § 2910 Občanského zákoníku. Odborná literatura uvádí, že je v případě odpovědnosti za porušení zákona nutné rozlišovat mezi oběma skutkovými podstatami, které zákon k tomuto konceptu odpovědnosti za škodu uvádí. V případě porušení první skutkové podstaty spočívající v porušení absolutního práva¹³³ musí zavinění krýt protiprávní čin a zásah do absolutního práva. Zavinění však nemusí krýt vznik újmy jako takové.¹³⁴

Ustanovení Občanského zákoníku zavádějící shora uvedenou skutkovou podstatu upravuje problematiku zavinění formulací, že povinnost náhrady škody postihuje škůdce, který „*vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného*“.

¹³² RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1, s. 434.

¹³³ Srov. ustanovení § 2910 Občanského zákoníku.

¹³⁴ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1556–1557.

Platná právní úprava stanovuje pravidlo, že pokud škůdce způsobí „poškozenému škodu porušením zákonné povinnosti, má se za to, že škodu zavinil z nedbalosti“.¹³⁵ Zákon tedy v případě porušení zákonné povinnosti vytváří domněnku nedbalostního zavinění v plném rozsahu, tj. ve formě nedbalosti vědomé i nevědomé.

S ohledem na obě shora uvedená ustanovení lze dovodit, že důkazní břemeno je na straně škůdce, který je nucen prokázat, že škodu nezavinil, a to ani nedbalostí nevědomou, jakožto „nejmírnějším“ stupněm a formou zavinění.¹³⁶ K uvedenému závěru, tj. že ke vzniku povinnosti nahradit újmu zákon nevyžaduje po poškozeném prokázání úmyslu, ale postačí domněnka nedbalosti, došel opakovaně i Nejvyšší soud.¹³⁷

Vzhledem k tomu, že úmysl hraje v odpovědnostních vztazích často důležitou roli, je nutné uvést, že uvedená presumpce se na tuto formu zavinění nijak nevztahuje. Prokázání úmyslu tak bude v rukou poškozeného. Zavinění ve formě úmyslu nachází odraz například v prodloužené promlčecí lhůtě v případě úmyslného způsobení újmy¹³⁸, vyloučení soudního snížení náhrady škody v případě jejího úmyslného způsobení¹³⁹, uspokojení poškozeného z majetkového prospěchu škůdce, který jej získal úmyslným trestným činem¹⁴⁰, uzpůsobení přiměřeného zadostiučinění s ohledem na úmyslné způsobení újmy jakožto okolnosti zvláštního zřetele hodné¹⁴¹ nebo v případě náhrady nemajetkové újmy osobám odlišným od poškozeného v případě, kdy újma byla způsobena úmyslně z touhy ničit¹⁴².

Domněnka zavinění nastupuje po tom, co bylo prokázáno, že došlo ke vzniku újmy a porušení právní povinnosti, a dále pokud bylo prokázáno, že mezi újmou a škodnou skutečností existuje příčinná souvislost. Teprve potom může

¹³⁵ Ustanovení § 2911 Občanského zákoníku.

¹³⁶ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 26.

¹³⁷ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 713/2004 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.04.1968, sp. zn. 3 Cz 17/68.

¹³⁸ Ustanovení § 636 odst. 2 Občanského zákoníku.

¹³⁹ Ustanovení § 2953 Občanského zákoníku.

¹⁴⁰ Ustanovení § 2954 Občanského zákoníku.

¹⁴¹ Ustanovení § 2957 Občanského zákoníku.

¹⁴² Ustanovení § 2971 Občanského zákoníku.

škůdce začít prokazovat, že vzniklou újmu nezpůsobil, tedy že při svém jednání nepostupoval nedbalostně.¹⁴³

Kromě uvedené obecné presumpce nedbalosti upravuje Občanský zákoník další domněnky nedbalostního jednání. Jedná se o ustanovení § 2912, které v prvním odstavci stanovuje, že pokud škůdce nejedná, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, nastupuje právní domněnka, že jedná nedbale. Druhý odstavec pak stanovuje, že v případě, že škůdce dá „*najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, nebo zaváže-li se k činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti, má se za to, že jedná nedbale*“.

První odstavec má úzký vztah k obecnému pravidlu, podle kterého se předpokládá, že „*každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat*“.¹⁴⁴ Nedbalostní jednání bude v tomto ohledu spočívat v tom, že určitá osoba v rámci svého jednání vybočí z modelu osoby průměrných vlastností. Vzhledem k tomu, že se v případě diskutované domněnky nedbalosti jedná o domněnku vyvratitelnou, má škůdce samozřejmě možnost se proti ní bránit a patřičnými důkazy tuto domněnku vyvrátit. Pokud tedy například dojde ke vzniku újmy na základě porušení zákonné povinnosti, a to jednáním určité osoby, která jednala z hlediska osoby průměrných vlastností nerozumně a neopatrně, bude taková osoba muset prokázat, že nejednala nedbale. Nedbalostní jednání se jí podaří vyvrátit, pokud prokáže, že přes svou momentální nerozumnost a neopatrnost nebylo s ohledem na její osobní poměry a jiné okolnosti daného případu možné předpokládat způsobení škody porušením zákonem uložené povinnosti.¹⁴⁵

I druhý odstavec má vztah k obecným pravidlům Občanského zákoníku, a to k předpokladu a pravidlu, že „*kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem*

¹⁴³ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 27.

¹⁴⁴ Ustanovení § 4 odst. 1 Občanského zákoníku.

¹⁴⁵ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 29.

*spojena. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.*¹⁴⁶ Z uvedeného vyplývá, že by odborník měl vždy jednat s odbornou péčí. Zároveň ale platí, že i pokud se někdo pouze přihlásí k určité odbornosti nebo se zaváže k činnosti, která takovouto odbornost vyžaduje, musí jednat odborně. Stejně jako v předchozím případě je možné tuto domněnku vyvrátit, a to prokázáním, že navzdory tomu, že jednala nepečlivě a bez patřičných dovedností, neměla a ani nemohla vědět, že svým jednáním může způsobit újmu.¹⁴⁷

4.7. NÁROKY POŠKOZENÝCH A ZPŮSOB NÁHRADY ŠKODY NA VLASTNICKÝCH PRÁVECH

Jestliže jsou splněny předpoklady náhrady škody dle předchozích kapitol, tedy pokud došlo vlivem zaviněného protiprávního jednání ke vzniku škody a jednání je společně se škodou kryto příčinnou souvislostí, vzniká poškozenému nárok na spravedlivou náhradu. V takovém případě je nutné rozhodnout o tom, jakým způsobem k náhradě dojde.

Základním ustanovením v tomto ohledu je § 2951 Občanského zákoníku, který upravuje způsob náhrady škody. Ustanovení v prvním odstavci stanovuje, že se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Pokud není takováto náhrada dobře možná, anebo pokud o to žádá poškozený, hradí se škoda v penězích. Druhý odstavec pak stanovuje odčinění nemajetkové újmy, a to tak, že *„nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.“*

4.7.1. NÁHRADA ŠKODY

V případě, že v souvislosti s porušením zákonné povinnosti dle § 2910 Občanského zákoníku došlo ke vzniku škody, tedy majetkové újmy, nabízí zákon dvě možnosti:

- 1) uvedení v předešlý stav; a
- 2) náhradu v penězích.

¹⁴⁶ Ustanovení § 5 odst. 1 Občanského zákoníku.

¹⁴⁷ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 29.

Prvním způsobem náhrady škody je uvedení do předešlého stavu. Tato forma náhrady se také označuje jako „naturální restituce“. Druhým způsobem pak je poskytnutí náhrady v penězích, nazývané „relutární restituce“.

Pasáž důvodové zprávy k § 2951 až 2971 uvádí, že pokud se jedná o způsob náhrady škody, opouští Občanský zákoník zásadu, podle níž má relutární restituce přednost před restitucí naturální, a to i s ohledem na to, že tato konstrukce byla často kritizována pro znevýhodnění poškozeného. Podle důvodové zprávy má naopak být formulována zásada, že se škoda nahrazuje především uvedením do předešlého stavu a že relutární restituce přichází v úvahu jen, žádá-li o to poškozený, anebo není-li uvedení do původního stavu dobře možné.¹⁴⁸

Důvodová zpráva následně rozvádí, že pokud je naturální restituce možná, má záležet jen na vůli poškozeného, jaký způsob nahrazení škody bude požadovat. Ingerence soudu ve formě přezkumu „účelnosti“ nebo „obvyklosti“ zvoleného způsobu náhrady není podle Občanského zákoníku možná. Důvodová zpráva uvedenou koncepci zdůvodňuje tím, že „*tato hlediska jsou vlastní právním pojetím totalitních států*“.¹⁴⁹

Důvod pro prioritizaci naturální restituce odborná literatura spatřuje v tom, že lépe odpovídá zájmu poškozeného na neporušitelnosti jeho statků. Naturální restituce tak lépe naplňuje účel kompenzační funkce náhrady škody, neboť lépe a jednodušeji zaručuje vyrovnaní škody – navrácení v předešlý stav.

Z textace ustanovení § 2951 odst. 1 Občanského zákoníku rovněž vyplývá, že náhrada škody formou naturální restituce se uplatní také tehdy, pokud poškozený požaduje náhradu škody, aniž by uvedl, jakým způsobem k tomu má dojít.

S ohledem na naturální restituci bude nutné nejprve vymezit obsah tohoto pojmu. Komentářová literatura nabízí velice jednoduché vodítko, podle kterého se o naturální restituci jedná vždy, když škůdce neposkytuje peníze. (Je nutné podotknout, že opačně to nemusí vždy platit. Pokud byly poškozenému odcizeny peníze, pak je naturální restitucí právě poskytnutí peněz.)

Výstupem naturální restituce má být v ideálním případě takový stav, jaký by byl, pokud by vůbec nedošlo ke škodě. Dosáhnout takového stavu však je zcela

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

iluzorní. Odborná literatura proto v tomto ohledu spíše hovoří o obnovení původního hospodářského stavu jako o stavu, jenž hypoteticky nejlépe odpovídá stavu před vznikem škody. Jako příklad naturální restituce do hospodářsky obdobného stavu lze považovat obstarání (obdobného) náhradního obydlí, pokud spočívá škoda ve ztrátě nájemního práva k bytu, nebo zhotovení opěrné zdi, pokud škoda spočívala ve ztrátě opory pozemku v důsledku odkopání jeho svahu. Typickým příkladem naturální restituce však je například oprava věci, pokud došlo k jejímu poškození, nebo poskytnutí věci stejného druhu a kvality, pokud došlo ke zničení zastupitelné věci.

Spočívá-li náhrada škody v naturální restituci, je volbou škůdce, jakým způsobem toho dosáhne. Ke splnění účelu naturální restituce tak může jednat vlastními silami, za pomoci jiných osob nebo prostřednictvím třetí osoby, kterou k tomu smluvně zaváže.

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že provádění náhrady škody ve formě naturální restituce je mimo dispozici poškozeného, který se na ní nijak nepodílí, jinými slovy nezáleží na tom, jak je dosaženo předešlého stavu, důležité je, že s tím poškozený „neměl starost“. Z uvedeného lze vyvodit, že by například nešlo o naturální restituci, pokud by škůdce poskytl poškozenému peníze a ten si prostřednictvím těchto peněz zajistil navrácení v předchozí stav.¹⁵⁰

Dojde-li tedy v rámci naturální restituce k uvedení do předešlého (hospodářského) stavu, vyrovná se v ideálním případě hodnota nové nebo opravené věci s hodnotou věci před vznikem škody. Kromě uvedeného scénáře však může nastat situace, kdy dojde buď k navýšení hodnoty věci po její opravě, nebo bude mít nová náhradní věc vyšší hodnotu než věc nahrazovaná. V takových případech dochází k obohacení poškozeného.

Zhodnocení, zda k takovému obohacení došlo, je samozřejmě věcí individuálního posouzení a řídí se především ekonomickými úvahami. Při těchto úvahách je potřeba především zohlednit okolnosti na straně poškozeného. Jako příklad je uváděno, že pokud v rámci náhrady škody dojde k výměně jedné pneumatiky na automobilu, nevede to k žádnému obohacení poškozeného, neboť automobil jako celek nezískal na hodnotě. Pokud by však byly vyměněny všechny

¹⁵⁰ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1680–1681.

pneumatiky za nové a došlo by tak k oddálení nutné výměny, kterou by v nejbližší době stejně musel poškozený provést, již by se o obohacení dalo spravedlivě hovořit.

Odborná literatura proto vymezuje dvě podmínky, které musejí být splněny, aby bylo možné požadovat po poškozeném náhradu obohacení:

- 1) existuje zjevná majetková výhoda poškozeného;
- 2) požadavek na započtení takové výhody vůči poškozenému je přiměřený.

Ve smyslu shora uvedeného vymezení naturální restituce je třeba mít na paměti, že se poškozený do situace s obohacením nedostal vlastní vinou, neboť jak bylo uvedeno, neměl zpravidla možnost do průběhu naturální restituce zasáhnout. V případě dalšího posouzení, zda se jedná o obohacení na straně poškozeného, je například také nutné zohlednit náklady, jež by poškozený musel vynaložit k dohledání rovnocenné náhrady. Pokud by takové náklady překročily rozumnou mez, nelze po poškozeném rozumně takový postup požadovat. Jako další příklad pak je uvedeno, že může nastat situace, kdy neexistuje trh s použitými věcmi, které odpovídají poškozené věci, nebo vzhledem k časové nouzi není možné dohledat hodnotově bližší věc. Ve všech uvedených případech odborná literatura dovozuje, že by zápočet obohacení nebyl vůči poškozenému přiměřený.

Skutečnost, že došlo na straně poškozeného k obohacení, musí prokazovat poškozený.¹⁵¹

I přes uvedenou výhodu naturální restituce bude ve sporech o náhradu škody častěji nárokována peněžitá náhrada neboli relutární restituce. Tato forma náhrady škody bude připadat v úvahu pouze „*není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený*“.¹⁵²

Při rozhodování o tom, jak má být škoda nahrazena, se tedy musí nejprve posoudit otázka, zda je naturální restituce vůbec možná. V případě, že možná není, což může být v případě, kdy je například zničena nezastupitelná věc, není možné nahradit škodu jinak než relutární restitucí, tedy poskytnutím peněžité náhrady.

¹⁵¹ *Ibidem*, s. 1682–1683.

¹⁵² Srov. ustanovení § 2951 Občanského zákoníku.

V případě, že je uvedení v předešlý stav možné, má (jak už bylo uvedeno výše) poškozený možnost zvolit si mezi restitucí naturální a relutární.¹⁵³ Způsob dosažení restituce relutární vychází čistě z vůle poškozeného. Zákon přitom pro tuto žádost nepředepisuje žádnou formu ani jiné náležitosti. Musí se však jednat o srozumitelné vyjádření požadavku na peněžité plnění, ke kterému může dojít klasicky v rámci žaloby.¹⁵⁴

Je také vhodné podotknout, že přiznání peněžité náhrady nebrání skutečnost, že se poškozený rozhodne poškozenou věc neopravit, nebo si nepořídí věc novou jako náhradu.

Může nastat situace, kdy je možné provést naturální restituci jen částečně. V takovém případě bude zbytek nároku na náhradu škody uspokojen restitucí relutární. To stejně samozřejmě platí i naopak. K této situaci dojde například, pokud i po provedení opravy poškozené věci zůstane věc nadále částečně znehodnocená. Výše peněžité náhrady pak bude odpovídat rozdílu hodnoty věci před poškozením a její hodnoty po provedení částečné opravy.¹⁵⁵

S ohledem na možnost volby formy restituce poškozeným je třeba podotknout, že jak už i důvodová zpráva zmiňuje, pokud by poškozený zvolil určitý způsob restituce pouze za účelem šikany škůdce, nedostalo by se mu ochrany. Na takové šikanózní jednání poškozeného by v tom případě dopadalo pravidlo § 8 Občanského zákoníku, které stanovuje, že zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany.^{156 157}

I když volba určité formy náhrady nesměřuje ke zneužití práva a nedochází k šikanování poškozeného, může nastat situace, kdy zájem škůdce na „pouhém“ poskytnutí peněžní náhrady podstatně převýší zájem poškozeného na zachování neporušitelnosti jeho statku. Volba mezi oběma formami restituce v tomto případě sice nepřekračuje mez „zneužití“, ale nepoměr mezi vhodností jednotlivých forem

¹⁵³ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3101 – 3102.

¹⁵⁴ VOJTEK, Petr in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. *Komentáře* (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3, s. 1085.

¹⁵⁵ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3101–3102.

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹⁵⁷ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3101 – 3102.

přesto není nezanedbatelný. Jde typicky o takové případy, kdy je uvedení věci v předešlý stav hospodářsky nesmyslné, neboť by vyžadovalo zcela nepřiměřené náklady a námahu.

Uvedená situace představuje poměrně zajímavý právní problém, který spočívá v tom, že naturální restituce může být v některých případech mnohem dražší, než pokud by došlo „pouze“ k poskytnutí peněžité náhrady. Jak taková situace však může nastat, když obě formy restituce mají vyrovnat vzniklou škodu? Jako příklad lze uvést případ, kdy dojde k zásadnímu poškození automobilu. V případě, kdy bude žádána naturální restituce v podobě opravy automobilu, bude nutné objednat jednotlivé díly na náhradu, započítat cenu opravářských prací, připočíst cenu za parkování automobilu atp. V případě relativní restituce by náhrada spočívala pouze v uhrazení ceny automobilu. V takovém modelovém případě je možné, a v některých případech i pravděpodobné, že relativní restituce vyjde škůdce na menší částku než uhrazení opravy zásadně poničeného automobilu.

Může za takovéto situace poškozený spravedlivě žádat, aby škůdce zajistil opravu automobilu? Inspiraci pro možné řešení lze nalézt v zahraniční literatuře.

Komentář se tak odkazuje na německou doktrínu, která vychází z tzv. celistvostní přírážky (Integritätszuschlag). Tato spočívá v pravidlu, že „*pokud cena opravy přesáhne o více než 30 % cenu, za kterou by se dala získat obdobná věc, přízná mu soud pouze náhradu ve výši ceny obdobné věci*“.¹⁵⁸ Jiný přístup lze nalézt v Rakousku, kde podle judikatury tato přírážka dosahuje pouze do 10 %. Vše, co uvedenou přírážku přesahuje, je nevhodné, a tudíž nepřijatelné.¹⁵⁹

Může však samozřejmě nastat i opačná situace. Mohou nastat i takové okolnosti, které budou svědčit ve prospěch naturální restituce. Jedná se například o případy, kdy existuje obecný zájem na zachování kulturního dědictví či na

¹⁵⁸ Kötz, H., Wagner, G. *Deliktsrecht*. 10. vydání. München: Luchterhand, 2006 in BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1682.

¹⁵⁹ Hinteregger, M. Komentář k § 1323. in Kletečka, A., Schauer, M. a kol. *ABGB-ON. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz, 2010 in BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1682.

neporušeném životním prostředí. Půjde zejména o statky, které jsou vzácné nebo jejichž množství je velice omezené.¹⁶⁰

Nakonec je pro úplnost třeba zmínit, že užití § 2951 odst. 1 Občanského zákoníku může být v některých případech vyloučeno. Tak například ustanovení § 6 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb. o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla stanovuje, že újma, kterou hradí pojistitel za pojištěného, se hradí v penězích nejvýše do limitu pojistného plnění stanoveného v pojistné smlouvě.¹⁶¹

4.7.2. NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY JAKO MOŽNÉHO DŮSLEDKU ZÁSAHU DO VLASTNICKÝCH PRÁV

Z části pojednávající o druzích újmy vyplývá, že i zásah do vlastnického práva může v konečném důsledku vést ke vzniku nemajetkové újmy.

Jak bylo již podrobně vylíčeno, vychází Občanský zákoník ze zásady, že se pravidelně hradí jen škoda na majetku. Odčinění nemajetkové újmy pak je možné pouze, pokud je to výslovně ujednáno, nebo pokud je to stanoveno zákonem.¹⁶²

Důvodová zpráva v pasáži o § 2951 až 2971 obecně dodává, že se jedná především o případy, kdy není „náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, odporovalo-li by přiznání poškozenému náhrady jen majetkové újmy obecně uznávaným zásadám spravedlnosti. V první řadě se náhrada nemajetkové újmy přiznává při protiprávních zásazích do osobních práv člověka nebo do obdobných (restriktivněji vymezených) práv právnické osoby.“¹⁶³

V případě, že tedy v souvislosti s porušením zákonné povinnosti dle § 2910 Občanského zákoníku došlo ke vzniku nemajetkové újmy a jsou splněny podmínky pro její přiznání, stanovuje zákon nárok poškozeného na tzv. „přiměřené zadostiučinění“.¹⁶⁴

¹⁶⁰ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1682.

¹⁶¹ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1680–1681.

¹⁶² Srov. ustanovení § 2894 odst. 2 Občanského zákoníku.

¹⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹⁶⁴ Srov. § 2951 odst. 2. Občanského zákoníku.

Zadostiučinění může být podobně jako v případě nároku na náhradu majetkové újmy poskytnuto ve dvou formách:

- 1) v penězích;
- 2) v nepeněžité formě.

Zadostiučinění poskytnuté v nepeněžité formě se také označuje jako tzv. „morální satisfakce“. Tato forma zadostiučinění spočívá například v omluvě, která může být učiněna buď soukromě, nebo i veřejně. Dalšími příklady, které však zpravidla nebudou v případě škodlivých zásahů do vlastnických případat v úvahu, může být uložení povinnosti odvolat urážlivý výrok nebo konstatování porušení práva. Poněkud paradoxně může morální satisfakce představovat i poskytnutí určité peněžité částky. Tato však musí být pouze symbolická, tedy mimořádně mírná.¹⁶⁵

Druhým způsobem poskytnutí zadostiučinění je stejně jako v případě náhrady škody poskytnutí spravedlivé peněžité částky neboli tzv. „relutární satisfakce“.¹⁶⁶ I zde vyplývá z textace ustanovení přednost morální satisfakce před satisfakcí relutární. Důvodová zpráva rovněž zdůrazňuje, že „u nemajetkových újem má přicházet peněžitá náhrada jen tehdy, nelze-li tuto újmu odčinit jinak. Zdůrazňuje se však, že musí jít o skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmou.“¹⁶⁷

Zásadním znakem zadostiučinění pak je jeho přiměřenost. Parametr přiměřenosti musí být samozřejmě vždy posuzován podle konkrétního případu. Odborná literatura se v tomto ohledu zmiňuje o okolnostech objektivních a subjektivních. Mezi objektivní okolnosti bývá například řazena obecná hodnota újmou postiženého statku, rozsah a závažnost újmy a doba jejího trvání nebo okolnosti, za nichž k porušení práva došlo. Subjektivní okolnosti pak jsou členěny na ty, které se vyskytují na straně poškozeného, tedy například význam postiženého statku pro poškozeného, a na ty, jež se vyskytují na straně škůdce, mezi něž jsou řazeny například forma zavinění, pohnutka, způsob zásahu a doba jeho trvání,

¹⁶⁵ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3101–3102.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

vědomí o významu narušeného statku pro poškozeného, snaha o odčinění následků nebo škůdcův hospodářský prospěch.¹⁶⁸

Určení mantinelů přiměřeného zadostiučinění se věnoval opakovaně i Nejvyšší soud, který velice obecně stanovil, že „*forma a případná výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti*“.¹⁶⁹

Nejvyšší soud rovněž dovodil, že je-li zadostiučinění poskytováno v penězích „*musí odpovídat výši zadostiučinění přiznaného v případech, které se s projednávanou věcí v podstatných znacích shodují; významnější odchylka je možná jen tehdy, bude-li soudem řádně a přesvědčivě zdůvodněna. Nelze-li nalézt takový případ, který by se v podstatných znacích shodoval s projednávanou věcí, je třeba provést srovnání s jinými případy náhrad nemajetkové újmy [...]. Soud přitom neopomene uvést podstatné společné a rozdílné znaky a v odůvodnění svého rozhodnutí vysvětlit, jakým způsobem se tyto společné a rozdílné znaky promítly do výše stanoveného zadostiučinění, tj. z jakého důvodu je přiznané zadostiučinění přiměřené ve srovnání s jiným zadostiučiněním přiznaným z jiného právního důvodu.*“¹⁷⁰

¹⁶⁸ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3101–3102.

¹⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014.

5. UPLATNĚNÍ PRÁV POŠKOZENÝCH A VZTAH K PROMLČENÍ

Všechna shora uvedená východiska ve své podstatě určují parametry a podmínky, za kterých se poškozený může domct náhrady vzniklé újmy. Předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu či škodu určují, jaké podmínky musí být splněny, aby mohla být vyvozena občanskoprávní odpovědnost na náhradu. Z této odpovědnosti na náhradu újmy se následně vyvozují nároky poškozených, tedy nároky, kterými se poškozený domáhá náhrady škody či odčinění nemajetkové újmy. Pro vznik takového nároku však poškozený musí učinit patřičné kroky. K reálné náhradě zpravidla dochází až po úspěšném uplatnění nároku poškozeným.

Po vzniku újmy může poškozený uplatnit nárok na náhradu škody více způsoby, které se obecně dělí do tří kategorií:

- 1) v rámci trestního řízení;
- 2) v rámci alternativních řešení sporů;
- 3) v rámci občanského soudního řízení.¹⁷¹

5.1. UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY MIMO OBČANSKÉ SOUDNÍ ŘÍZENÍ

Došlo-li ke vzniku škody trestným činem, může poškozený své nároky uplatnit v rámci trestního řízení, a to v rámci tzv. řízení adhezního. Výhodou tohoto typu řízení, či lépe řečeno tohoto způsobu uplatnění nároku na náhradu škody, je, že důkazní břemeno k prokázání rozhodných skutečností nespočívá na poškozeném, ale na orgánech činných v trestním řízení. Další výhodou pak je, že poškozený není povinen platit soudní poplatek. Trestní řád rovněž umožňuje použití široké škály specifických důkazních prostředků a zajišťovacích úkonů, které nelze použít v civilním soudnictví. Nevýhodou naopak je, že ke vzniku škody muselo dojít v rámci spáchání trestného činu. Tato skutečnost tak může výrazně omezit rozsah použití tohoto způsobu uplatnění nároku na náhradu škody.

Dalším způsobem, či spíše další skupinou způsobů, jak uplatnit právo na náhradu škody, je prostřednictvím tzv. alternativních řešení sporů. Do této skupiny

¹⁷¹ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 235–241.

pak patří rozhodčí řízení, uzavření mediační dohody před nezávislým mediátorem, uzavření smíru před příslušným soudem nebo uzavření dohody o narovnání.

Výhodami rozhodčího řízení je rychlost řízení, důvěrnost informací (rozhodčí řízení se koná bez možnosti přístupu veřejnosti) a v neposlední řadě menší právní rigidita řízení, která se projevuje tím, že v rozhodčím řízení nemusí být rozhodováno pouze na základě platných právních předpisů, ale i například pomoci tzv. ekvity.

Výhodami mediační dohody je opět rychlost postupu. Nespornou nevýhodou však je, že takováto dohoda netvoří překážku věci rozhodnuté a poškozený se tak i po sjednání mediační dohody může domáhat náhrady škody jinými způsoby. Nevýhodou mediační dohody pro poškozeného také je, že není sama o sobě soudně vymahatelná a je tak pouze na osobě škůdce, zda sjednanou náhradu skutečně zajistí, či nikoli (tento nedostatek však lze snadno obejít např. sjednáním mediační dohody formou notářského zápisu se svolením k přímé vykonatelnosti¹⁷²).

Smírčí řízení je vhodné v podobných případech jako při mediační dohodě. Výhodou je, že smír je sám o sobě exekučním titulem. Nevýhodou naopak je, že se ani jedné straně nepřiznává nárok na náhradu nákladů řízení.

Poslední možnost domoci se náhrady škody pomocí alternativního řešení sporů je uzavření dohody o narovnání. Tato dohoda nevyžaduje součinnost soudu ani mediátora, avšak opět není sama o sobě exekučním titulem.¹⁷³

5.2. UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY V RÁMCI OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ

Shora uvedené způsoby uplatnění nároku na náhradu škody představují velice rozsáhlou právní problematiku, která přesahuje rámec a cíle předložené práce. V následujícím výkladu proto bude pojednáváno pouze o formě uplatnění nároku na náhradu škody prostřednictvím občanského soudního řízení.

V občanském soudním řízení se nároky na náhradu škody uplatňují žalobou.

¹⁷² Srov. ustanovení § 71a a násl. zákona č. 358/1992 Sb. notářského řádu.

¹⁷³ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 235–241.

Kromě obecných náležitostí podání¹⁷⁴ musí žaloba obsahovat „*jméno, příjmení, bydliště účastníků, popřípadě rodná čísla nebo identifikační čísla účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, identifikační číslo, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, vyličení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z [ní] patrné, čeho se navrhovatel domáhá*“.¹⁷⁵

Jak je uvedeno výše, je nutné, aby byly v žalobě vyličeny rozhodující skutečnosti. Má tedy být vymezen skutek, který má být předmětem řízení. Dále má být z obsahu žaloby patrné, čeho se žalobce domáhá. Tím je myšleno, že má být řádně vymezen žalobní návrh. Řízení o náhradě škody dle občanského soudního řádu je sporným řízením, a tedy i zde platí dispoziční zásada, ze které vyplývá, že je soud vázán žalobou. Nárok, který je žalobou uplatňován, je určován vyličením skutkových okolností, pomocí kterých žalobce svůj nárok zdůvodňuje. Skutkovým základem vyličeným v žalobě ve spojitosti se žalobním petitem je pak vymezen základ nároku uplatněného žalobou, jenž je předmětem řízení. Rozhodujícími skutečnostmi jsou údaje, jež jsou nezbytné k tomu, aby soud věděl, o čem a na jakém podkladě má rozhodnout. Rozhodné skutečnosti v případě jejich prokázání umožňují, aby bylo žalobě vyhověno. Právní důvod požadované náhrady škody vyplývá z celkového souhrnu vyličených skutkových okolností. Poškozený není v tomto ohledu povinen uvádět ustanovení zákona nebo jiného právního předpisu, jímž svůj nárok odůvodňuje. Na rozdíl od povinnosti uvést rozhodné skutečnosti, na které se vztahuje důkazní břemeno, není právní kvalifikace nároku na náhradu škody či újmy ze strany žalobce pro soud závazná, neboť právní posouzení věci podle předpisů hmotného práva náleží soudu. Nejvyšší soud v tomto ohledu dále dovozuje, že v případě, že „*soud rozhoduje o nároku na peněžité plnění, který vychází ze skutkových tvrzení, jež umožňují posoudit uplatněný nárok po právní stránce i podle jiných norem, než jak je žalobcem navrhováno, popř. dovolují-li výsledky provedeného dokazování podřadit uplatněný nárok pod jiné hmotněprávní ustanovení, než jakého se žalobce dovolává, je povinností soudu takto nárok*

¹⁷⁴ Srov. ustanovení § 42 Občanského soudního řádu.

¹⁷⁵ Srov. ustanovení § 79 odst. 1 Občanského soudního řádu.

*posoudit, a to bez ohledu, zda je v žalobě právní důvod požadovaného plnění uveden či nikoliv“.*¹⁷⁶

K žalobě musí poškozený rovněž připojit písemné důkazy, jichž se dovolává, a to v listinné nebo v elektronické podobě.¹⁷⁷ Jak již bylo na více místech naznačeno, nese poškozený v rámci řízení o náhradě újmy v zásadním rozsahu důkazní břemeno. Tento závěr je potvrzen ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, jež dovozuje, že „v řízení o náhradu škody je žalobce (poškozený) povinen prokázat splnění všech podmínek odpovědnosti za škodu“.¹⁷⁸ Z důkazní povinnosti jsou samozřejmě vyňaty ty skutečnosti, u kterých zákon stanovuje právní domněnku, tedy ty, které jsou presumovány. Příkladem takové domněnky je výše diskutovaná domněnka nedbalosti.¹⁷⁹

S ohledem na shora uvedené důkazní břemeno a povinnost žalobce označit a přiložit důkazy, je nutné uvést, že soudy k tomuto pravidlu přistupují s určitou (rozumnou) mírou benevolence. V souvislosti s řízením o náhradě škody Nejvyšší soud například dovodil, že pokud žalobce v žalobě neuvede „všechna potřebná tvrzení, významná podle hmotného práva, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, jestliže v ní vylíčil alespoň takové rozhodující skutečnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce. Rozhodujícími skutečnostmi se rozumí údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout.“ Soud dále dodává, že v případě, že žalobce nesplní „povinnost označit v žalobě důkazy, jichž se dovolává, nejde o vadu žaloby, která brání v pokračování v řízení; žalobce může označit potřebné důkazy také v rámci přípravy jednání, popřípadě při jednání před soudem prvního stupně“. Stejným způsobem pak soud přistupuje k povinnosti připojení listinných důkazů, když uvádí, že „nepřipojí-li žalobce k žalobě listinné důkazy, jichž se dovolává, nejedná se o vadu žaloby; splnění této povinnosti může soud vynucovat i pomocí pořádkových opatření, její nesplnění však nemůže být důvodem k odmítnutí žaloby“.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 643/2000.

¹⁷⁷ Srov. ustanovení § 79 odst. 2 Občanského soudního řádu.

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2653/2009.

¹⁷⁹ Srov. ustanovení § 2911 Občanského zákoníku.

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002.

Co se týče rozsahu dokazování, platí, že pokud je z žaloby zřejmé, jakého jednání se měl škůdce dopustit, i to, v čem má újma žalobce spočívat, jedná se o dostatečné vymezení skutku, jenž má být předmětem řízení. Nejvyšší soud v tomto směru dodává, že *„není-li ze žaloby zřejmé, jak žalobce vypočetl uplatněnou částku, není to samo o sobě důvodem k odmítnutí žaloby“*.¹⁸¹

V případě, že poškozenému vznikne více nároků na náhradu újmy, nemusí tyto nároky uplatňovat jednotlivě, ale může se jich domáhat v rámci jedné žaloby. V takovém případě však platí pro každý jednotlivý nárok shora uvedené důkazní břemeno. Nejvyšší soud v tomto ohledu uvedl, že pokud žalobce požaduje, *„aby mu bylo na náhradě škody přiznáno plnění z titulu více nároků (např. v rámci nároku na náhradu škody na zdraví), musí popsat skutečnosti, kterými u jednotlivých uplatněných nároků na plnění vymezí skutek (skutkový děj), a musí uvést peněžitou částku, kterou z titulu každého jednotlivého nároku požaduje zaplatit. Pokud tak neučiní, nemůže soud jednat o věci samé.“*¹⁸²

Může nastat i situace, kdy existuje nejistota, co do osoby škůdce. Nejvyšší soud pro takový případ dovozuje, že *„nemá-li žalobce potřebnou jistotu o tom, která z více osob má ve věci tzv. pasivní legitimaci, zákon mu umožňuje podat žalobu proti všem v úvahu přicházejícím osobám; také v tomto případě ovšem platí, že musí být ze žaloby patrné, jaká práva uplatňuje proti každému ze žalovaných, popřípadě že požaduje po více (všech) žalovaných poskytnutí plnění solidárně (společně a nerozdílně) nebo tak, že plnění některého ze žalovaných zaniká v rozsahu jeho plnění povinností ostatních“*.¹⁸³

Z hlediska uplatnění nároku na náhradu škody je rovněž velice podstatný okamžik vzniku škody. Judikatura v tomto směru dovozuje, že *„škoda musí existovat nejpozději v době, kdy soud o uplatněném nároku rozhoduje, neboť i pro rozhodování soudu o nároku na náhradu škody platí ust. § 154 o. s. ř., které stanoví, že pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Jestliže škoda neexistuje v době, kdy soud vyhláší své rozhodnutí, byl nárok na její náhradu uplatněn*

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. 25 Cdo 596/2005.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3135/2009.

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4593/2009.

*předčasně, a soud žalobu zamítne tzv. „pro tentokrát“, aniž by se musel zabývat splněním dalších předpokladů odpovědnosti za škodu a případně její výši“.*¹⁸⁴

Co se týče obecných postupů vedoucích k úspěšnému a efektivnímu uplatnění nároku na náhradu škody, je třeba nejprve učinit některé základní kroky. Před samotným podáním žaloby by měla být škůdci na jeho adresu pro doručování (případně na poslední známou adresu) zaslána výzva k plnění, a to ve lhůtě nejméně sedmi dnů před jejím podáním. Tato předžalobní výzva není sama o sobě nezbytná k uplatnění nároku, avšak pouze pokud byla zaslána, může se poškozený po úspěšné žalobě domáhat náhrady nákladů řízení proti škůdci.¹⁸⁵

Pokud žaloba s ohledem na shora uvedená pravidla nesplňuje náležitosti vyplývající z Občanského soudního řádu, soud (předseda senátu) nedostatky odstraňuje tak, že poškozeného, který žalobu podává, poučí o jeho procesních právech a povinnostech¹⁸⁶ a usnesením jej vyzve, aby žalobu opravil či doplnil. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a žalobce poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést.¹⁸⁷ V případě, že takováto žaloba následně není řádně opravena nebo doplněna a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením žalobu odmítne.¹⁸⁸

Splňuje-li žaloba všechny náležitosti, je občanskoprávní řízení zahájeno dnem, kdy žaloba došla soudu.¹⁸⁹

5.3. PROMLČENÍ A JEHO VZTAH UPLATNĚNÍ NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY

I přes splnění všech uvedených předpokladů a podání bezvadné žaloby s dokonalým vyličením skutečností, které jsou podloženy „nezpochybnitelnými“ důkazy, nemusí být v rámci soudního řízení nárok na náhradu škody přiznán. K takovému případu může dojít, pokud byla žaloba podána po uplynutí promlčecí lhůty, tj. pokud jsou práva na náhradu škody tzv. promlčena.

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 25 Cdo 459/2004.

¹⁸⁵ Srov. ustanovení § 142a odst. 1 Občanského soudního řádu.

¹⁸⁶ Srov. ustanovení § 5 Občanského soudního řádu.

¹⁸⁷ Srov. ustanovení § 43 odst. 1 Občanského soudního řádu.

¹⁸⁸ Srov. ustanovení § 43 odst. 2 Občanského soudního řádu.

¹⁸⁹ Srov. ustanovení § 82 odst. 1 Občanského soudního řádu

Na samotný začátek je třeba uvést definici, podle které je promlčení právním následkem vyvolaným marným uplynutím příslušné lhůty, které spočívá ve ztrátě možnosti úspěšně vymoci právo soudní cestou.¹⁹⁰

K promlčení obecně dochází po splnění dvou předpokladů, jež musí být splněny současně. Jedná se v první řadě o uplynutí určitého časového období a pak o předpoklad, že v daném časovém období nebylo učiněno určité právní jednání.

Uvedené časové období se nazývá promlčecí lhůta a bývá zpravidla stanoveno v řádu let či měsíců. Pravidla pro počítání času přitom vychází z ustanovení § 605 až § 608 Občanského zákoníku.

Druhý předpoklad, sice že k promlčení je nutné, aby nebylo učiněno určité právní jednání, zpravidla spočívá v opomenutí uplatnění práv oprávněné osoby. Není přitom rozhodné, zda k neuplatnění došlo záměrně, či chybou dané osoby. Nezkoumá se ani míra zavinění učinit právní jednání nezbytné k zachování práv v původní podobě, tedy takových, jež nejsou změněna promlčením. V uvedeném pojetí se tak projevuje jedna ze základních právních zásad, a to zásada *vigilantibus iura skripta sunt*, která praví, že právní ochrana náleží těm, kteří svá práva dokážou strážit.¹⁹¹

Odpověď na otázku, čeho se promlčení týká, nalezneme v ustanovení § 611 Občanského zákoníku, kde je stanoveno, že se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Zákon dále rozvádí, že jiná práva se promlčují, pokud u nich zákon promlčitelnost stanoví.

Je vhodné na tomto místě upozornit na to, že se institut promlčení vztahuje na práva. Půjde tedy vždy o promlčení subjektivního oprávnění, a nikoli povinnosti. V běžné praxi se lze často setkat s obraty jako promlčení závazku či promlčení povinnosti. Jedná se sice v takovém případě o nepřesné vyjadřování, které však může být s ohledem na danou situaci praktické. Bude-li tedy užíván takovýto obrat, je tím míněno spíše právo, které dané povinnosti odpovídá.

¹⁹⁰ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 49.

¹⁹¹ *Ibidem*, s. 9–10.

Kromě majetkových práv jsou nejtýpější předmětem promlčení práva obligační, tedy práva majetková relativní, ať už se jedná o práva na peněžitá, či nepeněžitá plnění.

Občanský zákoník dále uvádí i práva, která jsou z promlčení vyloučena. Mezi takováto nepromlčitelná práva patří i právo vlastnické.¹⁹² Znamená to, že například při neoprávněném zadržování určité věci je její vlastník oprávněn domáhat se jejího vydání, a to bez ohledu na jakoukoli lhůtu. Od uvedeného je však třeba odlišit práva na náhradu újmy, či škody, která vznikla porušením práva vlastnického. Takováto práva již promlčení podléhají.¹⁹³

Kromě předmětu promlčení je dále důležité zkoumat, od kterého okamžiku promlčecí lhůta počíná běžet. Obecné pravidlo je obsaženo v ustanovení § 619 Občanského zákoníku, které stanovuje, že pokud se jedná o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počíná promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy takové právo mohlo být uplatněno poprvé.

Pokud zákon mluví o orgánu veřejné moci, jedná se o soudy nebo jiné orgány, jejichž postavení v daném případě odpovídá postavení soudu. Takovýmto jiným orgánem může například být i soud rozhodčí nebo správní orgán.

Okamžik, kdy lze právo uplatnit poprvé, se obecně označuje jako *actio nata*. Weinhold pak s určitým zjednodušením dovozuje, že počátek promlčecí lhůty lze ztotožnit se vznikem nároku, neboť možnost uplatnění práva u soudu je pojmovým znakem nároku. Dále je uvedeno, že platná úprava sice nestanovuje výslovně, že „jde o možnost uplatnit právo u orgánu veřejné moci, poprvé“, nicméně vzhledem k smyslu právní úpravy a obecným principům promlčení je třeba skutečnost, že jde o první možnost uplatnění práva, považovat za samozřejmou.“¹⁹⁴

Kromě uvedeného obecného pravidla je počátek běhu promlčecí lhůty vázán na podmínku subjektivní vědomosti o okolnostech rozhodných pro její počátek, přičemž na roveň vědomosti je stavěna zaviněná nevědomost. Zákon tak stanovuje, že „právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich

¹⁹² Srov. ustanovení § 614 Občanského zákoníku.

¹⁹³ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 40–43.

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 68–69.

dozvědět měla a mohla“.¹⁹⁵ V návaznosti na již uvedenou zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, tak jde k tíži oprávněné osoby, nezjistila-li okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty z vlastní nedbalosti. Vědomost o těchto okolnostech je uvedeným způsobem objektivizována. Okamžik vědomosti je určován jednak subjektivně, tedy skutečnou znalostí o existenci okolností, jednak objektivně, a to okamžikem, kdy se oprávněný o okolnostech dozvědět měl a mohl. S ohledem na uvedené může v praxi nastat situace, kdy promlčecí lhůta začne běžet i když oprávněný nezná okolnosti pro začátek běhu promlčecí lhůty.

Určení uvedeného objektivního okamžiku počátku běhu promlčecí lhůty je z povahy věci silně závislé na okolnostech konkrétního případu. Od oprávněného se přitom požaduje vynaložení obvyklé míry pozornosti a opatrnosti. Vodícím ustanovením v tomto směru je § 4 odst. Občanského zákoníku, které stanovuje, že pokud právní řád činí „*určitý následek závislým na něčí vědomosti, má se na mysli vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé*“.¹⁹⁶

Jak bylo řečeno, je pro vznik právního následku z promlčení nutné, aby uběhlo určité časové období. Občanský zákoník v tomto ohledu stanovuje dvě lhůty.

První z nich je tzv. subjektivní lhůta, která počíná běžet shora uvedeným okamžikem počátku běhu promlčecí lhůty a obecně trvá tři roky.¹⁹⁷ Druhá lhůta je označována jako tzv. objektivní. Tato lhůta nemůže být subjektivní lhůtou překročena a je zpravidla počítána od nějakého objektivně určitelného okamžiku.¹⁹⁸ Občanský zákoník pak obecně stanovuje, že pro majetková práva je tato lhůta desetiletá, ovšem s výhradou, že zákon může stanovit délku odlišnou.¹⁹⁹

Jednou z oblastí, která je s ohledem na shora uvedené zásady dále konkretizována, je problematika promlčení práv na náhradu škody.

¹⁹⁵ Srov. § 619 odst. 2 Občanského zákoníku.

¹⁹⁶ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 78–80.

¹⁹⁷ Srov. ustanovení § 629 odst. 1 Občanského zákoníku.

¹⁹⁸ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 184–185.

¹⁹⁹ Srov. ustanovení § 629 odst. 2 Občanského zákoníku.

Práva na náhradu škody podléhají obecné tříleté subjektivní promlčecí lhůtě, přičemž její počátek je upraven v ustanovení § 620 občanského zákoníku. Subjektivní promlčecí lhůta je vázána na objektivizovanou vědomost poškozeného o škodě a o osobě, která má být povinna k její náhradě.²⁰⁰ Obě okolnosti musí být poškozenému známy současně. Pokud pak vědomost o obou okolnostech nenastala ve stejný čas, začne promlčecí lhůta běžet až od okamžiku, kdy je zjištěna okolnost časově pozdější.²⁰¹

Co se týče podmínky vědomosti o osobě povinné k náhradě škody, judikatura dovodila, že „o tom, kdo za škodu odpovídá, se poškozený dozví tehdy, jestliže získá vědomost o takových skutkových okolnostech, které mohou zakládat důvod pro závěr o odpovědnosti konkrétního subjektu; nemusí jít o zjištění (rozumí se jistotu v běžném slova smyslu), postačuje, aby skutkové okolnosti, kterými poškozený disponuje, byly způsobily takový závěr o možné odpovědnosti určitého subjektu učinit“.²⁰² Co se týče jistoty, co do osoby povinné k náhradě škody, judikatura rovněž uvádí, že „počátek běhu subjektivní promlčecí doby nastává v okamžiku, kdy poškozený má k dispozici takové informace o okolnostech vzniku škody, v jejichž světle se jeví odpovědnost určité konkrétní osoby dostatečně pravděpodobnou; nejde o nezpochybnitelnou jistotu v určení osoby odpovědné za vznik škody“.²⁰³

Pro úplnost je třeba zmínit i závěr judikatury, podle které se poškozený nemůže o škodě „dozvědět dříve, než mu vznikla, tedy dříve, než nastal škodlivý účinek, k němuž vedla škodná událost, došlo-li k ní dříve“.²⁰⁴

Může nastat situace, kdy dochází k průběžnému porušování určité právní povinnosti a tím pádem k postupnému navyšování způsobené škody. Právo na náhradu škody se v takovém případě u jednotlivých nároků promlčuje samostatně.²⁰⁵

²⁰⁰ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 80.

²⁰¹ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 80.

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. 25 Cdo 61/2003.

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 359/2005.

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2549/2008.

²⁰⁵ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 81.

Druhou lhůtou limitující právo na náhradu škody je lhůta objektivní, která je speciálně upravena v ustanovení § 636 Občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení se právo na náhradu škody promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda, nebo újma vznikla. Pro počátek běhu objektivní promlčecí lhůty již není relevantní vědomost poškozeného o vzniku škody nebo o osobě, která je povinna k její náhradě. Uvedená desetiletá lhůta se však neuplatní, došlo-li ke způsobení škody úmyslně. V takovém případě je zákonem stanovena lhůta patnáctiletá.²⁰⁶

Právní následky promlčení však i přes marné uplynutí promlčecí lhůty nemusí nutně vést k neúspěchu uplatnění nároku na náhradu škody. Platná úprava tak stanovuje pravidlo, podle kterého se k promlčení přihlíží pouze na základě námítky dlužníka (škůdce), nikoli z moci úřední.²⁰⁷ Promlčení určitého práva tak nese následek jedině, když se jej osoba povinna k náhradě škody dovolává. Je přitom zcela na jeho vůli, zda k tomuto kroku přistoupí, či nikoli.²⁰⁸

Promlčením však právo samo o sobě nezaniká, je ale výrazně oslabeno. Takovéto právo se pak nazývá naturální obligace. Oslabení spočívá v tom, že sice existuje závazek, jeho nesplnění ale není státem sankcionováno.²⁰⁹

Poškozený pak své právo může realizovat jen, pokud škůdce bude plnit povinnost k náhradě škody dobrovolně. V takovém případě se pak nebude jednat o bezdůvodné obohacení.²¹⁰

Pro nevymahatelnost práva na náhradu škody tedy musí být splněny následující předpoklady:

- 1) došlo k uplynutí promlčecí lhůty;
- 2) právo na náhradu škody nesmělo být poškozeným uplatněno u soudu nebo u jiného příslušného orgánu; a
- 3) škůdce musí vznést námitku promlčení.

²⁰⁶ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 89.

²⁰⁷ Srov. ustanovení § 610 odst. 1 Občanského zákoníku.

²⁰⁸ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8, s. 1955.

²⁰⁹ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3, s. 49.

²¹⁰ Srov. ustanovení § 609 Občanského zákoníku.

V případě, že shora uvedené podmínky byly naplněny, je soud povinen žalobu zamítnout.²¹¹

Dojde-li však v rámci promlčecí lhůty k uplatnění práva na náhradu škody, nastává stavění promlčecí lhůty ve vztahu k uplatněnému právu, jakož i ve vztahu k osobě, vůči které se řízení vede. Běh promlčecí lhůty se pak staví v den, kdy byl návrh doručen soudu.²¹²

²¹¹ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 180–181.

²¹² *Ibidem*, s. 189.

6. STANOVENÍ NÁHRADY ŠKODY

V případě, že byla způsobena škoda, byly splněny všechny předpoklady odpovědnosti a právo na náhradu bylo řádně uplatněno proti odpovědné osobě, zbývá nakonec dovést rozsah škody a od toho následně přistoupit k přiznání práva na její náhradu. Samotnému přiznání náhrady tedy musí předcházet stanovení rozsahu vzniklé škody. Způsob stanovení rozsahu se přitom liší podle povahy poškozeného statku. Pro účely předložené práce bude dále pojednáno o stanovení výše škody v případě zásahu do vlastnického práva poškozením věci.

Lze říct, že při stanovování rozsahu náhrady se obecně vychází z hlavní funkce práva na náhradu škody, kterou je náprava vzniklé škody. Z toho se pak dovozuje, že rozsah škody by měl obecně odpovídat rozsahu náhrady. Mluví se v takovém případě o tzv. plné náhradě, která je společná naprosté většině právních řádů.²¹³

Stěžejním ustanovením pro určení rozsahu škody je § 2969 Občanského zákoníku, který v prvním odstavci stanovuje, že *„při určení výše škody na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a zohlední se, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit“*.

Klíčovým pojmem pro určování rozsahu škody je tzv. obvyklá cena, kterou Nejvyšší soud definoval jako *„cenu, za kterou lze v daném místě a čase a za obvyklých obchodních podmínek pořídit náhradní věc stejných kvalit, přičemž takto stanovená cena je v prostředí státem neregulovaného hospodářství cenou tržní, ovlivněnou nabídkou a poptávkou na trhu, tedy zahrnuje i hledisko ‚prodejnosti‘ věci“*.²¹⁴

Z textace uvedeného ustanovení § 2969 jsou dovozovány dva způsoby určení výše peněžní náhrady za škodu způsobenou na věci, a to jednak *„rozdílem obvyklé ceny, jakou věc měla před poškozením, a obvyklé ceny po poškození, nebo výší nákladů potřebných k tomu, aby poškozený uvedl věc do stavu před poškozením, to však jen v případě, že takové náklady nejsou zjevně nepřiměřené obvyklé ceně věci před poškozením“*.²¹⁵

²¹³ TICHÝ, Luboš a JIŘÍ HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8, s. 269.

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2782/2017.

²¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 2062/2016.

Oba způsoby stanovení náhrady či rozsahu škody jsou sice rovnocenné co do své výpovědní hodnoty, avšak mohou nastat okolnosti, kdy bude výhodnější dát přednost jedné variantě.

Jedná se například o situaci, kdy obnovení věci do stavu před poškozením není dost dobře možné. Jako příklad je tak uváděno zničení historické budovy. V takovém případě bude vhodnějším způsobem určení výše škody porovnáním obvyklé ceny věci před a po poškození.²¹⁶

Pro uvedenou metodu určení výše náhrady pak hraje zásadní roli okamžik stanovení těchto obvyklých cen. Předmětné ustanovení tento okamžik určuje obratem „v době poškození“. Odborná literatura v tomto ohledu odkazuje na platnou starší judikaturu, jež dovozovala, že výši náhrady je třeba vyměřit podle obecné ceny věci v době, kdy nastala škoda, a to přes skutečnost, že do vynesení rozsudku, kterým se přiznává nárok na náhradu škody, cena věci stoupla, nebo poklesla.^{217 218}

I přes shora uvedené však je možné, aby byla cena věci posuzována podle jiného časového okamžiku. Judikatura dovozuje, že se jedná zejména o případy, kdy by určení škody podle ceny věci v době poškození bylo v rozporu s dobrými mravy.²¹⁹ Odborná literatura pak tento případ spojuje se stanoviskem Nejvyššího soudu, který uvádí, že postup, při kterém by se vycházelo výlučně z ceny věci před poškozením, by mohl, například u věcí osobní potřeby, vést ke znevýhodnění poškozeného, neboť tyto věci často s jejich použitím ztrácí cenu. Jako čistě ilustrativní příklad lze uvést poničení kartáčku na zuby, jehož cena v době poškození bude nižší, pokud již byl použitý, než když by došlo k jeho poškození v době, kdy ještě nebyl použit.^{220 221}

²¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2012, sp. zn. 25 Cdo 3074/2010.

²¹⁷ PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3133–3136.

²¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. října 1924, sp. zn. Rv II 418/24.

²¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1706/2002.

²²⁰ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 169.

²²¹ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 20. 10. 1988, sp. zn. Cpj 39/88 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 2 – 3 roku 1989 pod č. 12/1989.

Z logiky věci bude metoda určení výše škody porovnáním obvyklé ceny před a po poškození jediným možným způsobem určení výše škody zpravidla tam, kde je věc zcela zničena, nebo ztracena. Cena takové věci bude po poškození nulová a výše škody tak odpovídá obvyklé ceně věci před poškozením, tedy ceně, za kterou lze v daném místě a čase pořídit náhradní věc stejných kvalit. Jak bylo uvedeno výše, uplatní se tato metoda i v situacích, kdy obnovení původního stavu opravou věci není dost dobře možné. Metoda stanovení výše škody dle nákladů potřebných na uvedení věci v předešlý stav se pak uplatní v těch případech, kdy je možná obnova nebo nahrazení funkce věci, jakou měla před svým poškozením. Tento přístup odráží obecnou koncepci zákonné úpravy, podle které je upřednostňována naturální restituce před restitucí relativní.²²² Někteří autoři proto v tomto směru hovoří o primárním způsobu určení výše škody a metodu stanovení škody porovnáním obvyklých cen označují za způsob sekundární.²²³

Bylo již uvedeno, že není podstatné, jakým způsobem poškozený s věcí nakonec naloží, tedy zda ji nechá poškozenou, či zda využije přiznanou peněžitou náhradu k její opravě. Jedná se totiž o okolnosti, jež s jednáním škůdce nijak nesouvisí.²²⁴ Judikatura tento závěr rozšířila i na stanovení rozsahu škody, když uvedla, že „nelze ani rozsah náhrady škody činit závislým na tom, jak poškozený s věcí naloží, tedy např. zda ji někomu daruje, prodá, nebo vymění a za jakou cenu (protihodnotu), neboť i tyto okolnosti jsou nahodilé a bez souvislosti s příčinou vzniku škody“.²²⁵

Co se týče prokazování výše škody poškozeným, je nutné uvést, že soud v žádném případě není vázán návrhem poškozeného, jakým způsobem má být výše škody stanovena.²²⁶ Soud má kromě toho i zvláštní pravomoce v rámci stanovení výše náhrady, která je přiznávána s ohledem na výši způsobené škody.

Soud totiž může výši náhrady škody snížit, a to z důvodů zvláštního zřetele hodných. Tato možnost, či povinnost (jak bude uvedeno dále) vyplývá z ustanovení

²²² PAŠEK, M. in PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7, s. 3133–3136.

²²³ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1746–1751.

²²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1988, sp. zn. 1 Cz 82/88.

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2575/2000.

²²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3648/2011.

§ 2953 Občanského zákoníku, jež rovněž upřesňuje parametry, podle kterých má být případné snížení odvozeno. Soud vezme v potaz zejména to, jak ke škodě došlo, jaké jsou osobní a majetkové poměry škůdce, jenž je za škodu odpovědný, a poměry poškozeného. Takové snížení náhrady však podle uvedeného ustanovení není možné, pokud byla škoda způsobena úmyslně nebo „způsobil-li škodu ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání, porušením odborné péče“. Dané ustanovení tak zavádí tzv. princip moderace. Odborná literatura s odkazem na judikaturu dále dovozuje, že je soud při rozhodování o nároku na náhradu škody dokonce povinen zkoumat, zda jsou dány zákonné předpoklady pro snížení požadované náhrady škody.^{227 228}

Jak bylo uvedeno v příslušné kapitole, platí, že výši újmy tvrdí a prokazuje poškozený, přičemž ji musí určit konkrétně. Poškozený přitom k prokázání a stanovení její výše může využívat i znaleckých posudků. V některých případech však může být prokazování výše škody natolik komplikované, že by bylo nepřiměřené žádat po poškozeném, aby v tomto směru unesl důkazní břemeno. Občanský zákoník proto v § 2955 zavádí možnost, aby výši náhrady škody podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu určil sám soud. Uvedené pravidlo však poškozeného nezavazuje důkazního břemena zcela. Poškozený i nadále musí soudu nabídnout důkazy, které přicházejí v úvahu jako vodítka pro určení výše škody.

Výše náhrady se v případě použití uvedeného ustanovení musí určit podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností v dané věci. Soud má tedy vycházet především z pravidelného a pravděpodobného průběhu případu. Komentářová literatura uvádí příklad, že pokud poškozený tvrdí, že utrpěl určitou mimořádnou ztrátu, musí soud k tomuto tvrzení přistupovat velmi obezřetně a pečlivě zvážit, zda relevantní okolnosti a předložené důkazy skutečně odůvodňují tvrzený závěr o mimořádnosti ztráty. Z tohoto pravidla vyplývá, že se má soud v případě pochybností přiklonit na stranu poškozeného.²²⁹

²²⁷ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 172.

²²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1330/2004.

²²⁹ BEZOUŠKA, Petr in HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1698–1699.

7. ZÁVĚR

Předložená diplomová práce podává praktický souhrn problematiky zásahu do vlastnických práv z hlediska generální skutkové podstaty odpovědnosti za porušení zákona. Zároveň pojednává o propojení uplatňování práva na náhradu škody s institutem promlčení.

Práce úvodem shrnula historický kontext právní úpravy náhrady škody a promlčení. Byla popsána cesta vývoje této právní disciplíny od dob římského práva přes Koldínův zákoník z konce 16. století a Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 po občanské zákoníky z let 1950 a 1964.

Práce následně podala přehled současné zákonné úpravy k náhradě škody poškozeným. Bylo uvedeno, kde český právní řád náhradu škody kodifikuje, a bylo v tomto směru vyzdviženo ústřední postavení platného občanského zákoníku. Bylo rovněž uvedeno zařazení právní úpravy náhrady škody do širšího kontextu deliktního práva.

Následující kapitola pak komplexně shrnula otázku definice, předpokladů vzniku a otázku způsobů náhrady škody. Úvodem této kapitoly bylo nejprve obecně pojednáno o zásahu do vlastnických práv, jakožto druhu občanskoprávního deliktu. Následně byly podrobně popsány jednotlivé předpoklady, jež musí být naplněny, aby bylo možno vyvodit odpovědnost za náhradu škody a s ní související právo na náhradu. Práce proto nejprve definovala škodu, a to v rámci širšího pojmu újma. Následně bylo popsáno protiprávní jednání, jakožto klíčový předpoklad pro vyvození odpovědnosti. V další podkapitole pak byl popsán předpoklad příčinné souvislosti mezi škodou a protiprávním jednáním a její pojetí dle současné právní vědy. Pojednání o předpokladech bylo zakončeno podkapitolou o zavinění, jež představuje poslední předpoklad pro vznik odpovědnosti za škodu. Kapitola byla zakončena popisem nároků poškozených, které vznikají při vyvození odpovědnosti dle uvedených předpokladů. Byly tak podrobně popsány způsoby náhrady, kterých se poškozené osoby mohou domáhat.

Práce v další kapitole pojednávala o způsobu uplatnění práva na náhradu škody, a to nejprve obecně a poté v rámci občanského soudního řízení. Byly v tomto ohledu uvedeny nejenom základní zákonné podmínky pro řádné uplatnění práva na náhradu škody, ale také byly prezentovány podrobnější náhledy české judikatury na dílčí otázky s tím související. Kapitola následně pojednávala o otázce

promlčení, kterou občanský zákoník upravuje s ohledem náhradu škody speciálně. Komplexním způsobem tak byla popsána základní východiska délek promlčecích lhůt, počátek jejich běhu a podmínek pro vznik právních následků z promlčení.

Poslední kapitola pak pojednávala o způsobech stanovení rozsahu škod. Byly uvedeny základní způsoby, ze kterých vychází současná soudní praxe, a to i s ohledem na odchylky, ke kterým došla judikatura. Kapitola byla zakončena pojednáním o vyvození výše náhrady škody, která se sice ze zásady poskytuje v rozsahu škod, avšak za určitých situací může dojít k jejímu snížení.

Předložená práce tedy splnila svůj cíl, kterým bylo popsat uceleným a komplexním způsobem problematiku náhrady škod na vlastnických právech dle generální skutkové podstaty postihující porušení zákona. Práce dané téma pojímá nejenom s ohledem na rozsáhlou analýzu odborné literatury, ale do svých závěrů rovněž reflektuje jak soudobou, tak i relevantní historickou judikaturu.

RESUMÉ V ČESKÉM JAZYCE

Předložená práce se zabývá náhradou škody a souvisejících nároků z hlediska jejich vzniku v souvislosti s porušením vlastnického práva dle generální skutkové podstaty postihující porušení zákonné povinnosti. Práce přináší ucelený přehled a rozbor právní úpravy jednotlivých aspektů tohoto druhu náhrady škody, a to i s úvodním nastíněním historického kontextu.

V prvních kapitolách tak je pojednáno o právní úpravě náhrady škody a o předpokladech, které musí být splněny, aby mohl být vyvozen nárok na její náhradu. Jedná se v takovém případě o předpoklad škody či újmy jako takové, jednání, které k ní vede, příčinné souvislosti mezi jednáním a škodlivým následkem a zaviněním. Práce následně zkoumá nároky poškozených, které vznikají, pokud jsou uvedené předpoklady splněny. V následující části pak je pojednáváno o způsobu řádného uplatnění práv k náhradě škody a o souvisejících faktorech promlčení. Poslední kapitola popisuje způsob stanovení výše škody a od toho odvozené výše nároku na její náhradu.

Práce tak představuje komplexní analýzu odborné literatury a relevantní judikatury, která objasňuje tuto komplikovanou, ale velice zajímavou právní problematiku, jejíž pochopení je v současné době čím dál tím podstatnější.

RESUMÉ V ANGLICKÉM JAZYCE

The presented thesis focuses on the compensation of damages and related claims arising from the violation of the right of ownership, according to the general merits sanctioning the violation of a legal obligations. The thesis provides a comprehensive overview and analysis of the legal regulation of individual aspects of this type of damages, including an initial outline of the historical context.

The first chapters thus deal with the general legal regulation of damages, and the conditions that must be met in order for a claim for compensation to be founded. These include the existence of damages or injury as such, the conduct leading to it, the causal link between the conduct and the harmful consequence, and the fault. The thesis then examines the claims of the victims that arise when the above presumptions are met. The following section then discusses the manner in which rights to compensation for damages are properly claimed and the related factor of statute of limitations. The last chapter then describes the method of determining the extent of damages and the resulting extent of the claim for compensation.

The thesis thus presents a comprehensive analysis of the literature and relevant case-law, which provides an overview of this complicated but very interesting legal field, the understanding of which is nowadays increasingly essential.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČESKÉ A ZAHRANIČNÍ MONOGRAFIE

- ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0.
- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-187-3.
- ELISCHER, David, Ivan KOBLIHA, Petr DOBIÁŠ, Antonín KOTTNAUER, Radka HUNJAN KOBLIHOVÁ a Jan TULÁČEK. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona : praktická příručka*. Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-382-7.
- FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-395-9.
- FUCHS, Maximilian. *Deliktsrecht: Eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung des Rechts der unerlaubten Handlungen und der Gefährdungshaftung*. 7. Auflage. Berlin, Heidelberg: Springer, 2009. ISBN 978-3-540-89059-1.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-652-1.
- HENDRYCH, Dušan. *Právnícký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

- KOPECKÝ, Martin. *Správní právo: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-820-7.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654): Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.
- PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-747-7.
- RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1.
- SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing, 2016. ISBN 978-80-7380-624-8.
- ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Praha: Academia, 1966.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-630-3.
- TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8.
- WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3.

STANOVISKA

- Stanovisko Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 7 roku 1971 pod č. R 55/1971 civ.
- Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 20. 10. 1988, sp. zn. Cpj 39/88 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 2 – 3 roku 1989 pod č. 12/1989.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský

- Zákon č. 141/1950 Sb. občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád
- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník
- Usnesení č. 2/1993 Sb. listina základních práv a svobod
- Zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii
- Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

JUDIKATURA

- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2002, Pl. ÚS 18/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.
- Nález Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2815/2007.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.04.1968, sp. zn. 3 Cz 17/68
- Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. října 1924, sp. zn. Rv II 418/24.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1622/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 25 Cdo 3672/2012, nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 25 Cdo 2601/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001; 25 Cdo 987/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2857/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1069/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 25 Cdo 948/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 300/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 25 Cdo 643/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4593/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. 25 Cdo 61/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 359/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2549/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2782/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 2062/2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2012, sp. zn. 25 Cdo 3074/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 11. 1988, sp. zn. 1 Cz 82/88.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2575/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3648/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1330/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2999/2018.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 25 Cdo 2836/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 713/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2653/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2005, sp. zn. 25 Cdo 596/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3135/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 25 Cdo 459/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1706/2002.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. ASPI_ID KO89_f2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.